

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Veronika Fuková

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

VE STÍNU SLAVNÉ SESTRY

(Vývoj ohlasu díla Sophie Podlipské)

Veronika Fuková

Bakalářská práce

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika FUKOVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Historicko-literární studia**

Název tématu: **”Ve stínu slavné sestry” - vývoj ohlasu díla Sofie Podlipské.**
(**In the Shadow of the Famous Sister. The development of public acceptance of Sofie Podlipská’s works.)**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- dílo Sofie Podlipské - pokus o charakteristiku autorského stylu
- ”ve stínu slavné sestry” - pokus o konfrontaci dobové pozice Sofie Podlipské a Karoliny Světlé
- dobové reflexe díla Sofie Podlipské
- interpretace proměn pohledů na dílo Sofie Podlipské - dobové a dnešní hledisko

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Dějiny české literatury (3.díl): Literatura 2.poloviny 19.století.

Praha: Československá akademie věd, 1961

Lexikon české literatury : Osobnosti, díla a instituce (svazek III.).

Praha: Academia, 2000, 1. vydání (bibliografický pramen pro vyhledávání datových článků o Sofii Podlipské, atd.)

Holečková-Heidenreichová, J. : Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Praha: F.Topič, 1941, 2.vydání

Homolová, K., Otruba, M. : Čeští spisovatelé 19.století. Praha: Československý spisovatel, 1971, 1.vydání

Janáčková, J. : Česká literatura 19.století : Od Máchy k Březinovi. Praha: Scientia, 1994, 1.vydání

Neudorfová-Lachmanová, M. : České ženy v 19.století : úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha: Janua, 1999, 1.vydání

Polák, J. : Česká literatura 19.století. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 1.vydání

E. Krásnohorská : Vzpomínky na K.Světlou a S.Podlipskou, Osvěta 1919, s.22

P. Maternová : ref. Osud a nadání, Ženský svět 2, 1897/98, s.84

B. Svadbová : Sofie Podlipská, Literární měsíčník 1988, č.1

F. Zákřejs : ref. Osud a nadání, Osvěta 1873, s.633

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivo Říha

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Poděkování

Děkuji vedoucím práce PhDr. Ivu Říhovi za užitečné rady, věnovaný čas, vstřícnost a pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

SOUHRN

Sophie Podlipská, spisovatelka druhé poloviny devatenáctého století, vytvářela svá vrcholná díla souběžně s májovskou generací. Ve své bohaté literární tvorbě vytvořila celkem 114 novel a velkých románů, uveřejnila přes stovku drobnějších prací. Ve svých povídkách a románech se nejčastěji inspirovala údělem ženy a rodinným životem v současné měšťanské společnosti, národním probuzením i dávnější českou historií. Je považována za zakladatelku povídek pro dospívající dívky. Kromě literární činnosti se angažovala také v oblasti filantropie, zvláště ji zajímala ženská otázka.

Sophie Podlipská byla mladší sestrou uznávané české spisovatelky, tvůrkyně venkovského románu, Karoliny Světlé. Ve srovnání se starší sestrou se dílo Sophie Podlipské jeví jako méně životné. Dílo Sophie Podlipské postrádá především silný, poutavý příběh, dále napětí, potřebné k udržení stále čtenářovy pozornosti a další nedostatky, které ubírají dílu Sophie Podlipské na přitažlivosti. Tyto nedostatky potom způsobují, že dílo Sophie Podlipské zůstává v dnešní době zapomenuté a autorka je tak připomínána pouze jako mladší sestra slavné Karoliny Světlé.

KLÍČOVÁ SLOVA

Podlipská Sophie; Světlá Karolina; literatura 19. století, ženy-spisovatelky, sestry

TITLE

In the Shadow of the Famous Sister

(The development of public acceptance of Sophie Podlipská's works)

ABSTRACT

Sophie Podlipská, the writer of the second half 19th century, made up her best pieces with the generation of magazine *Máj* together. In her rich literature production she created 114 novelettes and big novels. She published over hundred pettier works. In her short stories and novels she inspired with deal of women and family life in present bourgeois society, the awakening of nation and the oldest czech history. She is a founder of short stories for young girls. Except literature pieces, she was actived in the sphere of philanthropy too – she was interested in question of women.

Sophie Podlipská was the younger sister of reputable czech writer, the founder of rural novel, Karolina Světlá. In the compare with older sister is piece of Sophie Podlipská very less animate. The pieces of Sophie Podlipská is poor of strong attractive story, tension – these points are necessary to keeping of reader's attention. There are the next absences which take her pieces of attraction. These absences are the reason why piece of Sophie Podlipská is forgeted in this time and author is remembered only as a younger sister of famous Karolina Světlá.

KEYWORDS

Podlipská Sophie; Světlá Karolina; literature of 19th century; women-writers; sisters

Obsah

Úvod.....	1
1 Životní osudy Sophie Podlipské.....	3
2 Sesterský vztah mezi Sophií Podlipskou a Karolinou Světlou.....	8
2.1 Společné dětství a dospívání	8
2.2 Korespondence mezi Sophií Podlipskou a Karolinou Světlou.....	16
3 Literární dílo Sophie Podlipské	19
3.1 Obecně o literárním díle Sophie Podlipské.....	19
3.1.1 Fantaskní novely	20
3.1.2 Historické práce.....	22
3.1.3 Literatura pro mládež	25
3.1.4 Psychologické novely.....	27
3.1.5 Sociálně laděné romány	28
3.1.6 Životopisné romány.....	31
3.2 Z dobové reflexe díla Sophie Podlipské.....	36
4 Pokus o konfrontaci díla Sophie Podlipské a Karoliny Světlé.....	42
4.1 Práce s psychologizací postav (<i>Nalžovský vs. První Češka</i>).....	42
4.2 Obraz české historie (<i>Anežka Přemyslovna vs. Zvonečková královna</i>)	50
4.3 Pojetí lásky (<i>Milující neznámí vs. Společnice</i>).....	57
Závěr.....	61
Obrazová příloha.....	63
Prameny:	64
Literatura:.....	65
Summary	67

Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila vztah mezi dvěma sestrami. Jsou jimi dvě spisovatelky devatenáctého století Karolina Světlá a Sophie Podlipská. Ve školních osnovách se většinou studenti dovídají pouze o osudu starší z nich, Karoliny. Někteří zvláště hloubaví studenti potom zjišťují, že Karolina Světlá měla i mladší sestru Sophii. Taktéž spisovatelku. Tím zmínky o ní ustávají. Nikdo z nás už nepátrá po významu této spisovatelky, nikdo z nás si v knihovnách nepůjčuje její knihy. Vlastně si je půjčit ani nelze. Knihy Sophie Podlipské naleznete jen ve výjimečných případech v několika vědeckých knihovnách a jen u pár z nich budete mít to štěstí, že si je budete moci přečíst v klidu domova. Většina knih, které Sophie Podlipská napsala, vyšla totiž naposledy ještě před rokem 1900, a tedy je knihovny k prostudování nabízejí pouze prezenčně. Proč tedy, zatímco knih Karoliny Světlé jsou ve veřejných knihovnách desítky, ty od její mladší sestry naleznete jen v ojedinělých výtiscích? Copak nám její dílo v dnešní době už nemá co říci, a tedy nemá cenu jej znovu vydávat?

A přitom to byla právě Sophie Podlipská, komu vděčíme, že jsme se vůbec dozvěděli o existenci spisovatelky Karoliny Světlé. Nebýt totiž jejího naléhání, nebyl by se Vítězslav Hálek dozvěděl, že starší sestra Sophie, Johana, se ze svého žalu léčí tvůrčí spisovatelskou prací a že v jejím šuplíku třímá novela vhodná k otištění. A přitom v té době již Sophie Podlipská byla vcelku zavedenou, společností uznávanou spisovatelkou.

Kdo ví, zda by Johana Mužáková sebrala kdy dostatek odvahy a nabídla své práce k otištění. Kdo ví, zda by jí něco takového vůbec napadlo. Když bychom v takových úvahách chtěli pokračovat, můžeme se ptát – začala by vůbec Johana psát, kdyby jí to coby terapii nedoporučil tehdejší snoubenec Sophie, dr. Podlipský? A konečně, kde by byla ona úspěšná Karolina Světlá, kdyby neměla oporu ve své mladší sestře, v jejích dopisech, v jejích povzbuzeních?

Nemusíme se pouštět do žádného složitého psychologického rozboru vztahu obou sester, abychom poznali, že si byly v životě nejbližšími osobami. Ale jaká byla ve skutečnosti Sophie Podlipská? Jaká byla bez onoho obvyklého dodatku k jejímu jménu – mladší sestra Karoliny Světlé? Jaká byla jen sama za sebe?

Takové otázky mě napadaly, když jsem při vyhledávání životopisů Karoliny Světlé v mnoha literárních pracích nacházela vždy jen strohé informace o její mladší sestře. Když jsem začala více pátrat po jejím osudu, zjišťovala jsem, že o Sophii Podlipské se nedochovala žádná publikace určená jen jí samé. Když jsem potom pátrala v tehdejších dobových

časopisech a publikacích, vyskytovalo se zde jméno Sophie Podlipské poměrně často. Proč se tedy síla jejího jména neudržela dodnes?

Rozhodla jsem se začít do jejích románů a novel a zjistit, jak na mě, moderního čtenáře, její dílo působí. Zajímalo mě kromě jejích literárních kvalit i otázka snad více určená pro psychology – jak moc je u vnímání čtenářů důležité, zda se v blízkosti spisovatele nachází někdo slavný. Josef Čapek, bratr proslulého českého spisovatele Karla Čapka, byl ceněn více jako malíř než spisovatel, teprve v nedávné době se pozornost více a více obrací i k jeho literárním pracím. U Olgy Scheinpflugové, manželky toho samého muže, jen málokdo ví, že byla i nadanou spisovatelkou. Někteří zůstali zastíněni svým slavnějším partnerem či příbuzným, jiným naopak ke slávě pomohla právě sláva jejich nejbližšího. Do které z těchto dvou skupin patří Sophie Podlipská? To byl jeden z hlavních úkolů, který jsem si ve své práci vytyčila.

1 Životní osudy Sophie Podlipské

Sophie Podlipská se narodila 15. května roku 1833. Dětství prožila v milujícím prostředí obklopena rodiči a dvěma sourozenci. Idylickou dobu jejího mládí jí kazila jen častá onemocnění. „Často sestra za mládí svého stonávala, zápasíc neustále s chorobnou jakousi slabostí, pro kterou někdy celé měsíce školu navštěvovat nemohla. Přemohla onen trapný stav teprve co dívka dospělá pilným, vytrvalým v každém počasí plováním.“¹ Kvůli tomu zůstávala častěji omluvena ze školní výuky, jak vzpomíná její starší sestra. „Méně dobře se sestrou se jí (matce) dařilo, nesloužila škola slabému zdraví jejímu, patrně tělesně ji hubila, bývaliť rodiče nuceni, po celé měsíce doma ji ponechávati, čímž pro duševní svůj vývoj ovšem mnoho neztratila.“²

Přímé vzpomínky z dětství Sophie Podlipské zůstávají jen kusé, podrobnější záznamy můžeme nalézt teprve v jejich denících, které si Sophie Podlipská pravidelně psávala v dospělém věku.

Zvláštní kapitolou v předmanželském životě Sophie Podlipské je její vztah k doktoru Vilému Dušanovi Lamblovi. Podle dobové svědkyně Elišky Krásnohorské byli do sebe oba mladí lidé velmi zamilováni, avšak do jejich vztahu vstoupila Božena Němcová. Způsobila mezi mladými milenci roztržku, a tím znemožnila jejich naděje na společný život. Sophie Podlipská dlouho trpěla vědomím, že ji ruka přítelkyně oloupila o životní štěstí.³

Útěchu Sophie nalézala v sebevzdělávání a v prvních literárních pokusech, ve kterých ji povzbuzoval doktor Josef Podlipský. Doktor Podlipský navštěvoval v rodině Rottových nemocnou matku. Již při setkání s mladší z obou sester, Sophií, se do ní na první pohled zamiloval. Brzy se začal ucházet o její ruku.

Sophie se zprvu tak náhlé lásce bránila, jak svědčí její deníky. V té době, kolem 24. roku svého života, prožívala období plné zmatenosti a nejistoty. Mnoho přemýšlela o sobě samé, hledala smysl a cíl svého života. Zprvu ji tedy láska doktora Podlipského příliš netěšila, ale po několika vzájemných setkáních začala stále více objevovat jeho přednosti. Nakonec se do něho zamilovala i ona.

¹ SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 151.

² SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 215.

³ KRÁSNOHORSKÁ, E. *Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sophii Podlipskou*. *Osvěta*, 1919, s. 258.

Doktor Podlipský byl všestranně nadaný člověk. V roce 1845 se navrátil z Vídně, kde dokončil studia lékařství. Ihned po svém návratu se stal účastníkem různých studentských schůzek, debat a jiných podniků pořádaných Josefem Václavem Fričem. V okruhu Fričových známých byl prý Podlipský jediný, kdo se svými znalostmi ve vědě a literatuře vyrovnal Karlu Sabinovi. Josef Václav Frič charakterizoval doktora Podlipského jako člověka veselého, bystrého rozumu, širokého názoru o světě a o potřebách vlasti.

Sophie Rottová se stala manželkou doktora Podlipského 31. července roku 1858. Po svatbě se novomanželé přestěhovali na Ovocný trh do domu číslo 574. Již krátce po svatbě vypisuje mladá novomanželka v deníku pocitu svého velkého štěstí. V manželství a mateřství našla smysl života. Cítila se povolána k tomu být dokonalou ženou a matkou. Tehdy je spokojena – spokojena i se sama sebou.

Manželský život podporoval v Sophii její umělecké zrání. Doktor Podlipský se staral o její vývoj, povzbuzoval ji v jejím psaní. Pomáhal Sophii utvářet si životní názor. Ona sama se vyznává, že byla svému muži „ženou, přítelkyní, učednicí“⁴. V tomto manželském spojení fungovalo naprosté porozumění.

Devátého srpna roku 1859 se manželům Podlipským narodil syn Prokop, něžně přezdívaný Prošek. V té chvíli prožívá Sophie největší štěstí, životní naplnění.

Ovšem ani takové štěstí netrvá dlouho, v mladém manželství se objevují problémy. Problémy finanční. Doktor Podlipský ještě jako svobodný pán ručoval totiž ve své šlechtnosti za jiné. Platil za ně, a tím sám upadl do dluhů. Tehdy začíná Sophie publikovat svá díla. Taková činnost Sophii naplňuje, přiznává, že literární činnost je to, co jí v životě ještě scházelo k dokonalému štěstí.

V srpnu roku 1860 přišla Sophie o druhé, ještě nenarozené dítě. V jejím deníkovém sešitě se objevuje jen strohé poznamenání: „Naděje na druhé dítě zmizela mi v létě 15. srpna 1860 nehodou.“⁵ Již krátce nato je však Sophie opět v radostném očekávání. Vytoužené další mateřství jí dává novou chuť do života a práce: „Pečuji svědomitě a pilně o mého Prošíka, večer pak, spí-li on, zasednu k práci a psávám, toužím vyrovnat ty nepříjemnosti materiální, jež se nám nakupily...“⁶

⁴ HEINDRICOVÁ-HOLEČKOVÁ, J. Sophie Podlipská ve svých vzpomínkách a denících. *Ženský svět*, 1928, roč. 32, č. 12, s. 178.

⁵ HEINDRICOVÁ-HOLEČKOVÁ, J. Sophie Podlipská ve svých vzpomínkách a denících. *Ženský svět*, 1928, roč. 32, č. 12, s. 178.

⁶ HEINDRICOVÁ-HOLEČKOVÁ, J. Sophie Podlipská ve svých vzpomínkách a denících. *Ženský svět*, 1928, roč. 32, č. 12, s. 179.

Když se manželům Podlipským 16. července roku 1861 narodila dcera Ludmila, pracovala již Sophie Podlipská pro literaturu „na plný úvazek“. Překládala, přispívala do Lumíru, do kalendářů, ale především pracovala neustále na svém sebevzdělávání. Ten samý rok se stal doktor Podlipský poslancem českého sněmu. Sophie mu potom pomáhala v jeho lékařské praxi.

Manželské štěstí však trvalo jen pouhých devět let. Doktor Podlipský podlehl v roce 1867 smrtelné chorobě. Sophii Podlipské pomohla utlumit veliký zármutek láska k dětem. Avšak vzpomínat na milovaného muže nepřestala nikdy. Sophie nechala svému muži zbudovat na Olšanech nádherný pomník. Nechala jej postavit za peníze, které vydělala vydáním svého románu *Listy staré vychovatelky*.

Vdovství donutilo Sophii tvořit ještě více, než byla do té doby zvyklá, neboť teď musela živit nejen sebe ale i své dvě děti. To jistě způsobilo, že některá její díla nedosahovala tak veliké kvality.

Sophie Podlipská byla ve svém životě velmi aktivní. Neznala náрек, neznala únavu. Pracovala do posledních zbytků svých sil. Kromě velké činnosti literární, péči o rodinu, se věnovala ještě osvětové a veřejné činnosti. Zvláště záslužná je její práce filantropická. Pomáhala zakládat *Dámský kruh - spolek pro osamělé paní a slečny*. Do své smrti byla jeho starostkou. Nejobětavěji se však v posledních letech svého života věnovala práci ve spolku na *Ochranu opuštěných a zanedbaných dívek v Čechách*.

Zvláštní kapitolou v osobním životě Sophie Podlipské je její vztah k nadanému českému básníkovi Jaroslavu Vrchlickému. V roce 1917 byla vydána obsáhlá publikace věnovaná dopisům Sophie Podlipské a Jaroslava Vrchlického. Tato publikace měla osvětlit jejich legendami opředený vzájemný vztah. Vydaný výbor vychází z korespondence, která probíhala mezi oběma literáty od roku 1875 do roku 1876. V té době Jaroslav Vrchlický pobýval jako vychovatel v Itálii. Sophie Podlipská trávila tento čas buď v Praze, či na prázdninách v domě ve Veltrusích. Korespondence mezi nimi byla pravidelná a velmi intenzivní. Již zpočátku si oba vyměňovali velmi obsáhlé dopisy (většinou 14stránkové), postupně se jejich korespondence natolik zintenzívnila, že si psali někdy i ob dva dny, aniž by jeden čekal na odpověď druhého. Také myšlenky, které si vzájemně sdělovali, byly stále intimnější. Zprvu vřelé přátelství se proměnilo v hluboký vztah založený na opravdovém porozumění. „Vy nekonečné srdce! Jak umíte uhodnouti v mých pracích i to co bych sotva s bázní sobě samému vyznal, s jakou smířčí láskou noříte se za mnou kde umdlévám, jak bohatě nahražujete z pokladnice vlastní nesměrné duše co mě chybí. Musil bych zase jen opakovati co napsal a vyslovil jsem tolikrát a Vy byste v andělské dobrotě své zas a zas

ohražovala se proti tomu. Říci Vám, že jste mým požehnáním, mým životem mým vším jest jen slovo a jen Vy dovedete z mých očí vyčísti obsah jeho. Buďte mi až do věčnosti pozdravena a požehnána! Před Vámi jsem stále na kolenou!“⁷

Právě taková vyznání Jaroslava Vrchlického daly podnět spekulacím o milostném vztahu mezi Sophií Podlipskou a Jaroslavem Vrchlickým. Mladý básník se do Sophie Podlipské, o mnoho let starší než on sám, zamiloval, ona však jejich vztah udržovala v čistě přátelské rovině. Cítila se být Vrchlickému spíše matkou a opatrovatelkou.

Kromě svých pracovních otázek se ve svých dopisech zmiňovali i o zcela všedních věcech a okolnostech, které je v jejich životech provázely. Jaroslav Vrchlický byl tak stále více součástí rodiny Sophie Podlipské. Zvláště v několika jejich posledních dopisech lze i pozorovat počátky jeho velké náklonnosti k dceři Sophie Podlipské, Ludmile, něžně nazývané Miloušek. Je sporné, do jaké míry byl její podíl v budoucím sňatku Vrchlického s její dcerou Ludmilou činem sobeckým. Chtěla-li jím udržet Vrchlického navždy ve své blízkosti, či zda skutečně věřila, že sňatkem dosáhnou oba mladí lidé štěstí. Jak víme, to se jim v jejich společném manželství bohužel nepodařilo.

Vzájemná korespondence mezi Sophií Podlipskou a Jaroslavem Vrchlickým měla velký význam, především pro básníka ale i pro českou literaturu vůbec. Dopisy Sophie Podlipské Vrchlickému mu pomáhaly překonat jeho duševní krizi a spisovatelskou nejistotu. Sophie Podlipská pomohla mladému básníkovi tuto krizi překonat, a patří jí tedy veliký dík, neboť nebyť jejího přičinění, mohl zůstat velký spisovatelský potenciál Jaroslava Vrchlického nevyužit.

Nedlouho po tom, co Sophie Podlipská dovršila věku 60let, počaly se u ní projevovat náhle počátky choroby. Projevy to byly vždy nečekané, rychle odeznívající. Avšak Sophii Podlipskou vyčerpávaly stále více. Nedobré zdraví se projevovalo na jejím vzhledu. Ztrácela se doslova před očima. Sophie Podlipská nedlouho poté skonala tiše ve věku 64 let. Zemřela obklopena svou rodinou. K hrobu byla doprovázena truchlícím národem.

Výbor spolku Dámský kruh se postaral o zřízení pamětní desky na dům, ve kterém Sophie Podlipská žila. Byl to dům dcery Ludmily na Palackém nábřeží, ve kterém Sophie prožila posledních sedm let svého života. Pamětní deska byla slavnostně odhalena 16. května

⁷ *Dopisy Jaroslava Vrchlického se Sofií Podlipskou z let 1875-1876: s úvodní studií F.X. Šaldy a s literárně historickými poznámkami V. Brtníka.* Praha: F. Borový, 1917, s. 245.

roku 1898. Její odhalení se stalo srdečnou a důstojnou oslavou, které přihlížely stovky lidí. Uctili tak památku této vzácné české ženy.⁸

⁸ Pamětní deska Sophii Podlipské. Zlatá Praha, 1898, roč. 15, č. 29, s. 347.

2 Sesterský vztah mezi Sophií Podlipskou a Karolinou Světlou

Vztah mezi oběma sestrami Rottovými byl po celý jejich život velmi důvěrný. Lze tvrdit, že si byly nejbližšími osobami. Své tvrzení se pokusím doložit vybranými dobovými prameny.

Především jsem vycházela z jejich dochované vzájemné korespondence, která byla několikrát opětovně vydávána a která je jistě nejpřesvědčivějším důkazem jejich velmi blízkého vztahu. Svou pozornost jsem zaměřila také na nejranější období života obou sester, kdy se vytvářelo jejich silné sesterské pouto. Materiál mi poskytla vzpomínková kniha Karoliny Světlé *Upomínky*, kde autorka vzpomíná na své dětství a dospívání. Ačkoliv kniha není prosta jisté autorské stylizace, pomohla mi pochopit některé souvislosti, které ovlivnily osobnostní i umělecký vývoj obou budoucích spisovatelek. V neposlední řadě jsem využila i dobová svědectví o obou ženách. Cenným zdrojem tohoto pozorování mi byla práce Elišky Krásnohorské, věrné přítelkyně a obdivovatelky obou spisovatelek, která své postřehy uveřejňovala na pokračování v časopise *Osvěta* v roce 1919.

Jsem si vědoma toho, že prozkoumání vzájemného vztahu mezi oběma sestrami by si jistě zasloužilo větší prostor, neboť je to téma velmi obšírné a zajímavé. V mé práci však tato tematika zabírá jen poměrně krátký úsek z celkového obsahu. V centru mé pozornosti totiž stojí porovnání Sophie Podlipské a Karoliny Světlé v konkrétní oblasti jejich literární tvorby. Následující kapitola tak pomáhá dotvořit jen jakýsi rámec a důležitý kontext k otázkám, kterým se budu věnovat ve stěžejní části své práce.

2.1 Společné dětství a dospívání

Velmi cenným materiálem, který nám může pomoci odhalit rodinné prostředí, ze kterého pocházela Sophie Podlipská, jsou *Upomínky* její starší sestry Karoliny Světlé. Karolina Světlá v této objemné knize vzpomíná nejen na dobu svého dětství a mládí, na seznámení s budoucím manželem Petrem Mužákem, ale přibližuje nám i své myšlenkové a „lidské“ dozrávání.

Bohužel, Karolina Světlá nevěnuje v této publikaci mnoho pozornosti svému vztahu s mladší sestrou Sophií Podlipskou - mnohem pádnějším důkazem jejich vzájemné lásky jsou v tomto případě výbory jejich vzájemné korespondence. *Upomínky* Karoliny Světlé jsou však pro nás zajímavé z jiného hlediska. Je to především pohled do rodiny Rottových, poznání

prostředí, ze kterého obě sestry pocházely, seznámení se s nejbližšími lidmi, kteří je po dobu jejich dětství obklopovali.

V úvahu však musíme vzít fakt, že Karolina Světlá se při líčení těchto událostí nevyhnula jisté autorské stylizaci. Stalo se tak jistě nejen proto, že své *Upomínky* psala již ve starším věku, a tedy ne všechny vzpomínky se jí udržely v paměti se stejnou intenzitou, ale jistě také proto, že svou práci psala s určitým úmyslem. V úvodu své knihy přiznává, že považuje za povinnost každého člověka zachytit své vzpomínky. Na pozadí rodinných jevů lze totiž vysvětlit mnohem složitější jevy společenské, nehledě k tomu, že takové upomínky pomáhají zachovat jedinečnost každého národa. Při zachycení jednotlivých výjimečných typů osobností vynikne český duch. I do této velmi intimní publikace tedy Karolina Světlá vnesla ono národnostní hledisko, tolik příznačné pro její jiné knihy. Vložila sem i tehdejší společenské problémy (mělké vzdělání žen, ponižující postavení českých služek, atd.), kterými prokládala své vzpomínkové pasáže. S ohledem na všechny tyto faktory tedy musíme vzpomínky Karoliny Světlé brát s jistým shovívavým nadhledem.

Dalším velmi cenným materiálem, který blíže přibližuje osobnost Karoliny Světlé i její mladší sestry, je kniha Elišky Krásnohorské *Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sophii Podlipskou*. V ní přítelkyně obou sester vzpomíná na jejich první společné setkání i na časté návštěvy, které následovaly a přibližuje tak tyto dvě sestry nejen jako spisovatelky, ale především jako velmi osobité ženy.

Hned v úvodní pasáži se dozvídáme, že obě sestry si vzhledově nebyly příliš podobné. Snad jen mohutnost jejich postavy a jakási patricijská vznešenost, s níž vystupovaly, dávala tušit jejich příbuzenství. „Při prvním pohledu zdála se Podlipská krásnější a milejší. Nevýslovně něžné, blankytné její oči teple zářily výrazem téměř andělským; vysoké, bělostné čelo, hebounce vroubené světlohnědými vlnkami vlasů, trůnilo s klidnou důstojností nad spanile utvářeným oválem obličeje nejlíbeznějšího, jehož květinová barvitost zůstala svěží až do samého stáří (...) byla ušlechtilým typem oné lahodné ženskosti, které podmaňuje srdce všech nevybízenou, samovolnou dobrotivostí, zahřívá jemným svým příděchem mateřským a nezdolně budí úplň důvěry v duších přístupných jejímu kouzlu.“⁹

Avšak Eliška Krásnohorská byla mnohem více přitahována zjevem starší z obou sester. Ačkoli vzhled Sophie Podlipské Elišku okouzloval, byl pro ni spíše všední, kdežto u Karoliny Světlé se setkala s něčím neobvyklým. Se zvláštním tajemným kouzlem, které

⁹ KRÁSNOHORSKÁ, E. *Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sophii Podlipskou*. *Osvěta*, 1919, s. 26.

vyzařovalo z celé její osobnosti. Nebyla to jen vážnost vzezření, především to byl pohled jejích hlubokých tmavých očí, který pronikal přímo až do jádra, do duše. Eliška Krásnohorská ten pohled jejích očí nazývala pohledem myslitelským.

Také mluvou se od sebe obě sestry nápadně lišily. Hlas Podlipské byl slabšího a zastřenějšího zvuku, výmluvnost její si libovala v květnatosti výrazů a v sentencích. Naopak Světlá dle Elišky Krásnohorské mluvila čistým hlasem zvonového zvuku, volila nejjednodušší možné vyjádření bez zbytečných příkras. Přesto dokázala své otázky a úsudky podat s plamennou důrazností. Krásnohorská tvrdí, že Sophie Podlipská se ve svém vystupování zdála více jemnější a zároveň slabší, každému bližší – ale tím jakoby pro Krásnohorskou byla také více průměrnější. Z celého vzpomínání Elišky Krásnohorské jasně vyplývá její náklonnost ke Karolině Světlé. Zdůvodňuje to především tím, že Sophie Podlipská jí byla více vzdálena svým idealismem, kdežto Karolina Světlá si ji získala svou přímostí, odvahou k pravdě. Karolina Světlá vzala také Elišku pod svá ochranná křídla. Pečovala o její vzdělání, zásobovala ji knihami a starala se tak o její všestranné vzdělání. Byla to konečně Karolina Světlá, kdo ji v šestnácti letech uvedl do literatury, když doporučila její básně ke zveřejnění v Hálkově Lumíru.

Ačkoliv povahově velmi rozdílné, přesto se v jejich pozdějším životě a literární tvorbě neustále odrážely společné kořeny, doba jejich dětství a dospívání. Obě sestry vyrůstaly v centru Prahy v Poštovské ulici, kde obývaly rodinný dům společně s prarodiči z matčiny strany. Johana Rottová, budoucí spisovatelka Karolina Světlá, se narodila během velké povodně, které Poštovskou ulici pravidelně postihovaly. Stalo se tak na popeleční středů roku 1830. Kněz i kmotři se tehdy ke křtu museli dostavit v loďkách.

Rodiče Karoliny Světlé slavili svůj sňatek o roku dříve, 16. května 1829 v dominikánském kostele. V den jejich svatby se konala slavnost na počest stoleté sekularizace svatého Jana. Novomanželé slíbili, že jejich prvorozené dítě pojmenují jeho jménem. Prvorozená dcera tedy dostala jméno Johana Nepomucena. „K veliké radosti mých rodičů narodila se moje sestra Podlipská o tři roky později, právě den před svatým Janem. Nová to rodinná slavnost v době té, a to dvojnásobná, neb den jejího narození padl právě na svatou Žofii, přinesla si tedy hned s sebou na svět pěkné a významné jméno, které jí bylo také při křtu dáno. Naše přítelkyně nám často vyčítaly, že naše svátky s námi slaví celá Praha, a my na to bývaly na to potajmu také dosti hrdými.“¹⁰

¹⁰ SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 45.

Sama Karolina Světlá se domnívala, že jí byly do vínku dány vlastnosti spíše po matce, kdežto Sophie byla více podobná otci. „Žila v muži tom (Eustach Rott) vzácném duše takřka ženská, plná vřelého hlubokého citu a svaté čistoty. Sestra moje ji zdědila s vychovatelským jeho nadáním, s jeho trpělivostí a shovívavostí k dětem, s jeho podivuhodným uměním vniknouti do myslí mladých a na ně blahodárně působiti, což ostatně svými pracemi dostatečně dokázala.“¹¹ Podoba Karoliny a její matky v mladším věku byla prý tak výrazná, že je někteří dokonce zaměňovali. Podobné si byly i svou náturou, kterou charakterizovaly takové vlastnosti jako ohnivost, prudkost, vytrvalost. Karolina Světlá však na svět nahlížela většinou vážnými očima. Vtipkování a žertování u ní bylo velmi výjimečné, svou povahou byla spíše zádumčivá.

Po druhorozené dceři Žofii přišel na svět ještě nejmladší bratr Jindřich. Ten však nebyl prvním synem manželů Rottových. Krátce po Johaně přivedla paní Rottová na svět chlapce, který se však dožil jen několika měsíců. Matka tou nenadálou ztrátou svého děťátka velmi trpěla. V té době ještě malá Johana netušila, že stejná tragédie, tragédie matky, která ztratí své dítě, ji potká i v jejím budoucím manželském životě.

Obě sestry čerpaly ne jeden motiv pro své budoucí romány právě z rodinné historie (viz Karolina Světlá: *Několik archů z rodinné kroniky*). Jednou z mnoha inspirací bylo vyprávění dědečka, původem Němce z Porýní, který se s rakouským plukem dostal až na Příbramsko, kde si namluvil krásnou služebnou u probošta v klášteře, Katinku. Katinka neuměla slovo německy, on zase nerozuměl jedinému českému slovu, jemu bylo třicet let, jí teprve patnáct. Zprvu harmonické manželství nakonec stále více trpělo rozdílností obou manželů. Dědeček, intelektuálně založený, neustále narážel na babiččinu „praktickou povahu“, a tak vznikaly časté manželské spory.

Rozdílnost mezi prarodiči jistě nezůstala skryta jejím vnoučatům – je zřejmé, který životní styl byl oběma dcerám bližší. V románě *Peregrinus* Sophie Podlipské si můžeme povšimnout, že se s tématem „duševně nerovného“ manželského svazku pokouší vyrovnat. V některých kapitolách je přímo patrné, že jí předlohou bylo právě soužití jejich prarodičů.

Přesto však obě děvčata milovala svou babičku stejně jako dědečka. Dokazují to vzpomínky na večery při draní peří, kdy babička pekla svým vnučkám chutné topinky, nebo vzpomínka na babiččinu kutilskou vášeň, kdy přes protest všech ostatních vymalovala celý vnitřek domu nejpestřejšími barvami.

¹¹ SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 88.

Dle Karoliny Světlé trpěla tímto nevyrovnaným sňatkem nejvíce jejich jediná dcera. Vinou babiččiných předsudků zůstalo veškeré její nadání nevyvinuté. Musela se přidržovat jen domácích prací, jakmile zasedla k šití či pletení, již byla kárána, že zahálí. Nejvíce utrpěl matčin hudební talent, kdy kromě hry na klavír byla obdařena i nádherným hlasem. Lásku k hudbě zdělila také její mladší dcera. Sophie Podlipská hudbu přímo zbožňovala. Sama velmi ráda zpívala. Bývala nadšená klavírním cvičením svých dětí, přičemž s mateřskou něžností přeslýchala jejich drobné vady a nedostatky. Katynka Emmingerová zavzpomínala na setkání se Sophií Podlipskou, která se jí svěřila: Knihu tisknu k srdci jako svou nejlepší přítelkyni, před hudbou však klekám jako před božstvem. Kdykoli mluvila o osobě, která vzbuzovala její sympatie, vždy podotkla „má hudbu v duši“¹² To Karolina Světlá nenacházela ve svém životě příliš potěšení v hudbě, ačkoli pro ni měla jemnou a kritickou vnímavost. Snad že příliš rozechvívala její citový stav, raději se hudebním požitkům vyhýbala. Za svého života nenavštěvovala Karolina Světlá ani mnoho divadelní představení. Na divadelní scéně jí vadila jakási falešnost. Nedokázala si odmyslet hercovu osobnost od postavy, kterou má ztvárňovat. To dle jejího názoru kazilo kouzlo literární předlohy. V tomto ohledu se velmi lišila od své sestry. „Vždy, jsouc rozumnější a povážlivější než já, dobře si byla v paměť vštípila, že vše, co na jevišti se děje, jest jen hra, a to vlnobití rozvztekleného plátěného na něm moře, ty blesky nad ním se křižující, ty plachty v něm tonoucí, ty rány hromu provázející orchestr, ji patrně velmi bavily. Nezbyvalo mi tedy než skrčiti se v koutku a zakrýti si oči, abych ty víry živlův a lidských při tom hrůz neviděla.“¹³

Otcova rodina pocházela z okolí Českého Brodu. Pro Karolinu Světlou se otcova rodina zdála natolik zajímavou, že její osudy vylíčila v samostatných knihách (*Několik archů z rodinné kroniky; Ještě několik archů z rodinné kroniky;...*) Je tedy zřejmé, že pro obě sestry bylo jejich rodinné prostředí důležitým zdrojem jejich tvůrčí inspirace.

Nejdůležitější osobou byl pro všechny Rottovy děti jistě jejich otec. Byl to on, kdo jim nenásilnou formou vštípl zásady slušného chování, on je naučil nahlížet na svět jeho očima. „Nemluví ze mne nikterak láska jen dětská, nýbrž svaté přesvědčení, pakli pravím, že byl otec můj nejlepší a nejlaskavější člověk, jehož kdy jsem seznala.“¹⁴

¹² EMMINGEROVÁ, K. Sophie Podlipská a hudba. *Ženský svět*, 1897/98, roč. 2, s. 107.

¹³ KRÁSNOHORSKÁ, E. Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sophii Podlipskou. *Osvěta*, 1919, s. 177-178.

¹⁴ SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 84.

Otec se svým dětem velmi pečlivě věnoval. Jakmile přišel z obchodu, již náležel jen jim. Byl odpůrcem jakéhokoli systematického učení, tvrdil, že člověk se nejlépe učí pozorováním života kolem sebe. Brával své děti na dlouhé procházky Prahou. Procházel s nimi nejtajnější zákoutí a vypravoval jim přitom nejrozmanitější příběhy. „Otec náš vodíval nás od nejtěplejšího mládí našeho po naši, v tolika ohledech znamenité a velikolepé Praze, zastavuje se s námi u každého jejího pozoruhodného stavení, u každého na ulici výjevu a předmětu, rozumuje s námi o nich se vzrůstající s naším věkem opravdivostí a důkladností (...) a všude jsme slyšely od něho kousek románu nebo veselohry, nebo tragedie, vzácným mistrovstvím vypravované.“¹⁵ Z jeho vyprávění pak Karolina Světlá čerpala ne jeden námět pro své pozdější literární práce (*Poslední paní Hlohovská, Zvonečková královna, Černý Petříček*, apod.). Všechny děti od něj přejaly nekonečnou lásku k Praze. Zvlášť v dílech Sophie Podlipské je její láska k rodnému městu velmi zřetelná, zvlášť obdivuhodné je přesvědčivé líčení všech pražských zákoutí, které jistě poznala právě z otcových vycházek a vyprávění. Pro Sophii Podlipskou se prostředí měšťanských pražských kruhů stalo dějištěm většiny jejich románů. Čerpala jistě více ze zkušeností ze svého dospívání, kdy se sestrou navštěvovaly významné pražské kroužky a společnosti. Karolina Světlá naopak více pro své literární práce využívala zážitků z pobytu v Podještědí, kam se však dostala již jako vdaná paní.

Otec zaváděl své děti i mezi nejchudší obyvatele, zastavoval se u prostých řemeslníků a přívětivě s nimi rozmlouval. Učil tak své děti názorným příkladem lásce ke všem lidem a úctě k opravdové lidské práci. Není pochyb, že otec byl svým dětem nejlepším rádcem a učitelem. K učení a získávání nových poznatků konečně projevovaly obě sestry náklonnost již v nejranějším dětství. V zaměření jejich zájmu však panovala také jistá rozdílnost. Sophie byla všestranně nadaná. V některých oborech dokonce svým nadáním převyšovala starší sestru. Bylo to především ve znalosti cizích jazyků. Nejen její živý zájem o studium různých jazyků, ale také její překlady se zdály být bližší češtině. Sophiino nadání ještě umocňoval její výtečný zdravotní stav. Nikdy si nestěžovala na nemoc či únavu. Ačkoliv se namáhala do posledního dechu, vše snášela s úsměvem na rtech. Když později dlouhé noci dlela u lůžka nemocného syna, dokázala přitom studovat odbornou literaturu stejně zaujatě jako se věnovat jeho ošetřování. K takové horečné činnosti ji nutilo jednak její vnitřní založení – neznající

¹⁵ SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 127.

odpočinku, jednak i vnější okolnosti, kdy byla nucena jako vdova a matka udržet fungující domácnost.

Na obou sestřích si obdiv zaslouhovala úžasná pronikavost a rychlost jejich úsudku a také velmi obsáhlá paměť, kterou obě oplývaly. Kromě toho byly obdařeny darem velmi citlivé předvídavosti. Než však bylo oběma děvčatům dopřáno dosáhnout takovéto duševní úrovně, musely projít nejednou životní zkouškou.

První z nich nastala nástupem Johany do školy. Na dědečkovu přání začala navštěvovat německý ústav vedený dvěma Francouzky. Největší důraz byl přitom kladen na vyučování francouzštiny a hry na piano. Vyučování probíhalo v němčině a Johana svým učitelkám nerozuměla. Odmítala spolupracovat a škola doslova zabrzдила její duševní vývoj.

„Z bodrého dítěte, z něhož dosud měl každý radost, stal se ve škole je odnárodnující znenáhla tvor plachý, zarytý, později dívka hloubavá, těžkomyslná, přepiatá, kteráž v sobě rány jí zasazené nikdy úplně zhojiti, nikdy úplně zapomenouti s to nebyla.“¹⁶ Nejhorší však pro Johanu bylo, že jejími školními neúspěchy se mezi ni a rodiče postavila jakási neviditelná zeď a Johana nenacházela u nikoho povzbuzení.

V té době se u Johany začaly poprvé projevovat příznaky její duševní choroby, která naplno propukla po smrti její jediné dcery. Sama popisuje, jak vídávala svou dvojnici (projevy schizofrenie). Eliška Krásnohorská vzpomíná, jak se stavy duševní nevyrovnanosti u Karoliny Světlé během jejího věku stávaly stále častějšími – nazývala Karolinu Světlou v tomto ohledu sebemučitelkou. Po celý život nahlížela na život s obavami, černými obavami, věřila, že existuje ve světě zlo, proti kterému je potřeba bojovat.

Zárodky tohoto životního pocitu Karoliny Světlé zle nalézt snad právě v těchto jejich prvních dětských traumatech. Tehdy však také poprvé nacházela stále více útěchy v mladší sestře. S melancholií vzpomíná na jejich dětské hry. Jejich nejoblíbenější společnou činností bylo vymýšlení příběhů. „Na štěstí počala sestra moje víc a více mi rozuměti, mohla jsem konečně srdci svému uleviti, svěřiti se jí se svými do oněch kouzelných prostorů výlety a seznámiti ji se svými tam soudruhy. Nepodivila se ani dost málo vypravování mému, svěřujíc mi zas naopak, že kdykoli do školy odcházím, bývá navštěvována jistou matkou stísněnou velkým množstvím nadmíru rozpustilých dětí, jimž nepostačí vařit kaši a jež jí musí pomáhati pořádat a vychovávat. I já jsem se návštěvám těm tak málo podivila, jako ona promenádám mým přes okolní střechy, a jala jsem se s toutéž jako ona opravdovostí o tom přemýšleti,

¹⁶ SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 160-161.

jakýmito prostředky by se nezbedné potomstvo oné mnoho sužované matky na spasitelnější dostalo dráhu. Někdy jsme se zmiňovaly před našimi malými známými o našich dobrodružstvích ve světě obrazotvornosti, a pamatuji se, že měl téměř každý z nich malý svůj román, v němž hrál podobný jako my úkol.“¹⁷

Právě v tomto okamžiku se začíná rodit silné sesterské pouto, které vydrží celý život. Pouto, které nenaruší ani pozdější nepříliš příjemné okamžiky, kdy jsou obě sestry vydány na pospas porovnávání a soudům celé společnosti. Sophie Podlipská byla všeobecně ceněna za svou na první pohled „méně komplikovanou povahu“. Lidé ji měli všeobecně raději, zvláště potom mezi paními a matkami byla více oblíbená. Byla považována za světlou výjimku mezi spisovatelkami, vůči nimž panoval v měšťanské společnosti negativní předsudek. Podlipská totiž jako jedna z mála spisovatelek nezavrhovala své „domácké povinnosti“. Literaturu a svou veřejnou činnost brala jen jako doplněk svého hlavního poslání – totiž péči o rodinu. K tomu ještě svou milou, nekonfliktní povahou si snadno získávala sympatie mnoha lidí. „Podlipská nedovedla nikomu říci nepříjemnou pravdu, odmítavé slovo do očí, nedovedla odepřít žádné prosbě, slibujíc vlídně vše, oč byla žádána, nikdy skoupě neodměřovala chvály někým očekávané, povzbuzujícího uznání někým požadovaného, nečiníc tak z licoměrnictví, nýbrž ze skutečné, vrozené dobroty, kterou zdědila z povahy svého otce...“¹⁸

Srdce Sophie bylo tak dobré, že nebylo dokonce schopné ani žárlivosti proti drahé a obdivované sestře, ačkoli na ni snad měla právo. Paní Rottová v důsledku své prostořeké hovornosti jednou žalovala, jak neochotně se k této (Sophii) zachovávají nakladatelé a redaktoři, „přijímajíce práce její takřka jako z milosti, škrtajíce jí v nich libovolně celé odstavce, byť i právě v těch bylo uloženo jádro jejích idejí, a jak tím maří literární i hmotný výsledek usilovné denní a noční práce její, kdežto Johaně plyne uznání a štěstí samo do domu, o její práce se všude derou, její jméno stačí, aby kniha její měla dvojí i trojí vydání zajištěno.“¹⁹

Na druhou stranu trpěla ovšem i Světlá němými a někdy i hlasitými výčitkami své matky, která se více zastávala mladší dcery. Ale snad to byly právě tyto okamžiky, které ještě více otužovaly vzájemné pouto mezi oběma sestrami.

¹⁷ SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání, s. 220.

¹⁸ KRÁSNOHORSKÁ, E. Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sophii Podlipskou. *Osvěta*, 1919, s. 357.

¹⁹ KRÁSNOHORSKÁ, E. Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sophii Podlipskou. *Osvěta*, 1919, s. 358.

2.2 Korespondence mezi Sophií Podlipskou a Karolinou Světlou

Sophie Podlipská byla vášnivou pisatelkou dopisů. V 19. století patřivalo psaní dopisů mezi nejpřednější zájmy tzv. „intelektuální společnosti“. V dopisech si sdělovali své názory o kultuře, společnosti, umění, ale rozebíraly se v nich i otázky rázu zcela osobního.

Sophie Podlipská nebyla výjimkou. Knižně vyšly dopisy, které si vyměňovala se starší sestrou, spisovatelkou Karolinou Světlou, i se svým budoucím zetěm, básníkem Jaroslavem Vrchlickým. Tyto dopisy jsou nejen autentickým svědectvím o oné době, ve které byly psány, ale umožňují nám také nahlédnout do duší jejich pisatelů.

Dochovaná korespondence mezi sestrami Rottovými je snad nejpádňejším důkazem jejich hlubokého vzájemného citu. Nejproslulejší je soubor jejich dopisů psaných v roce 1862. Tyto dopisy poprvé k vydání v roce 1912 připravila neteř Karoliny Světlé, Anežka Čermáková-Sluková. Výbor obsahuje dopisy psané Karolinou Světlou své mladší sestře Sophii, dále věrné přítelkyni Marii Němečkové a především obsahuje cenné opisy dopisů Jana Nerudy adresované Karolině Světlé.

Právě záhadami opředený vztah mezi Karolinou Světlou a Janem Nerudou je hlavním důvodem, proč se její neteř rozhodla uveřejnit tuto intimní korespondenci, která měla navždy zůstat očím veřejnosti skrytá. Anežka Čermáková-Sluková chtěla očistit památku své tety, která byla podezřívána z nelegitimního milostného svazku s mladým básníkem. Anežka otištěním dopisů ukázala, že se jednalo o vztah čistě platonický. Světlá přijala úlohu jakési „gubernantky“ mladého rozervaného básníka, kterého chtěla svým přátelstvím uvést na „správnou cestu“. Z dopisů ovšem vyplývá, jak těžká pro ni tato role byla, kolik přemáhání si vyžadovala, neboť i ona cítila k Nerudovi cit mnohem silnější než pouhé přátelství. Rozbor vzájemného vztahu dvou mladých spisovatelů však není předmětem našeho studia, naši pozornost spíše poutá vztah mezi dvěma sestrami. Právě ten dokládá nejlépe před nedávnem opětovně vydaná publikace obsahující korespondenci mezi Světlou a Podlipskou s názvem *Bouřky*²⁰. Dagmar Mocná opatřila knihu velmi podnětný doslovem, který zdůrazňuje, že publikace se primárně nezabývá vztahem Světlé a Nerudy, jak bývá tradičně souzeno, ale především odráží, jak vnímala a „interpretovala“ tento vztah sama Karolina Světlá své mladší sestře Sophii Podlipské.

²⁰ WIMMER, S. (ED.), et al. *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Píbram: Pistorius & Olšanská; Litomyšl: Paseka, 2007, 1. vydání, ISBN 978-80-87053-04-1.

Máme možnost nahlédnout do dopisů, které psala Karolina Světlá mladší sestře ihned po příjezdu do Světlé v Podještědí, kde trávila letní prázdniny se svým mužem v létě roku 1862. Korespondence mezi oběma sestrami byla vcelku plynulá, intervaly mezi jednotlivými dopisy nepřesáhly dobu delší dvou týdnů. Dopisy obou sester jsou velmi vřelé, jak je patrné z jejich vzájemného oslovování a neustálého ujišťování o vzájemné lásce.

Sestry si psaly o událostech zcela všedních, které naplňovaly jejich každodenní život. Karolina Světlá popisovala své zážitky ze života mezi venkovským lidem, stěžovala si na nesoustředěnost, která způsobovala její tvůrčí nečinnost. Zmiňovala se pravidelně i o svém muži Petru Mužákově, který se pobytem v rodné vesnici zotavoval ze své nemoci. Karolina Světlá vždy naléhavě prosila svou sestru, aby jí posílala co nejvíce zpráv o životě v Praze, ale především, aby ji informovala o jejím rodinném životě, o jejích myšlenkách a pocitech.

Sophie Podlipská plnila prosby své sestry svědomitě. V každém dopise se jí, s hrdostí mladé matky, svěřovala s pokroky svých dětí. Zmiňovala se ale také o problémech, které jí v domácnosti působily služebné. Z klidu ji vyváděla i hrozba vězení pro dlužníky, vznášející se nad jejím manželem. Musím však začít o svém bolu, abych se toho pojednou zprostita. „O Personal-arrest (vězení pro dlužníky) již je zadáno!!! Byla jsem na to připravena, ale já jsem předce myslila, že musím a musím padnout mrtva k zemi, když se mi to řeklo. Ach, vy nevíte nikdo, jak je mi. Jak líto je mi o tu mou malou domácnost, o tu říši, kde tak šťastně vládnu, o celou tu budoucnost naší, o to hnízdečko mých dětí. Tak je člověku, když nastává zemětřesení. On je zrazen, on nemá kam se obrátit, on neví, /v/ co má doufat. Já se bráním jako lvice. Já lítám, vyjednávám, pořádám...“²¹

Potud zprávy o každodenním životě. Avšak korespondence těchto dvou výjimečných žen nebyla prostá otázek mnohem hlubších. Jedna druhé svěřovala své zážitky z četby (v té době je zajímavý německý filozof Schopenhauer), ale sdělovaly si také své literární počiny a záměry. Karolina Světlá nezastírá, že sestra jí byla nejbližší důvěrnice. Proto jí svěřovala své zážitky ze vztahu k Janu Nerudovi. Do vlastních dopisů opisovala listy Nerudy, které jí zasílal. Vyznávala se ze svých nejtajnějších pocitů a žádala svou sestru vždy úpěnlivě o názor,

²¹ WIMMER, S. (ED.), et al. *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Příbram: Pistorius & Olšanská; Litomyšl: Paseka, 2007, 1. vydání, ISBN 978-80-87053-04-1, s. 74.

o radu. „Tys ta starší mezi námi, Ty máš více rozumu, více vytrvalosti, více trpělivost, více vznešenosti, vždyť Tě již beztoho více co matku než sestru miluji.“²²

Podlipská reagovala na její vyznání s onou sesterskou soudržností, tolik typickou pro sourozenecké dvojice. Naslouchala své sestře velmi trpělivě, nechávajíc ji volnost jejího rozhodnutí, vždy připravena milovanou sestru podpořit. „Duše, duše moje! Co to bylo s Tebou? A co to bude ještě s Tebou. Světlá se vzkřísila z umrtvené Johany, Světlá z toho pošla a Světlá bude i budoucně. Světlá si najde svou pravou cestu, jaká přísluší celému charakteru jejímu. Johana ovšem, ta by si byla zoufala. Jaká bude ta pravá cesta, to nevím ani já, ani Ty to nevíš. Buď však tichá jen a nesužuj se, Ty ji najdeš.“²³ Právě podpora bylo to, co nervově mnohem labilnější Světlá od své sestry potřebovala. „Lačním po Tvém dopise, pohled na Tvé písmo nebo do tvých očí odlehčí vždy mému srdci, na němž leží někdy kámen trochu těžký, ale požehnaná budiž tato tíž, třeba mne do krve mačkala, jen ne víc to šeredné prázdno.“²⁴ Proto byl jejich vztah tolik důležitý.

„Nemohu za Tebou zítra, a kdybych i nezpomínala na Tebe, na svůj moudrý princip, což by mi bylo platno promluvit s Tebou před cizími lidmi? Přijmi psaníčko moje, přijmi je laskavě, dýchám na ně sto hubiček pro Tebe. Bože můj, kdyby mi bylo snad sedmdesát let, vždyť bych si v tento den vždycky a vždycky ještě zpomněla na ty naše poutě o ten čas. Nerozdílně jsme bloudívaly po ulicích naší otčiny a v horoucí hlavě mé Světlé se tenkrát již začaly rodit ty rozkošné fantazie, jimiž nyní blažíš Tvoje čtenářstvo... Vždyť víš, co myslím, vždyť jsi vždycky věděla, co myslím, udala-li jsem myšlenku svou jen jediným slovíčkem.“²⁵

²² WIMMER, S. (ED.), et al. *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Příbram: Pistorius & Olšanská; Litomyšl: Paseka, 2007, 1. vydání, ISBN 978-80-87053-04-1, s. 21.

²³ Tamtéž, s. 40.

²⁴ Tamtéž, s. 39.

²⁵ WIMMER, S. (ED.), et al. *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Příbram: Pistorius & Olšanská; Litomyšl: Paseka, 2007, 1. vydání, ISBN 978-80-87053-04-1, s. 10-11.

3 Literární dílo Sophie Podlipské

Literární dílo Sophie Podlipské je velmi rozmanité. Byla autorkou mnoha žánrů. V následujících kapitolách se pokusím stručně představit některé zástupce jejích děl. Největší důraz přitom bude kladen na interpretaci z pozice dnešního, moderního čtenáře.

3.1 Obecně o literárním díle Sophie Podlipské

Sophie Podlipská byla velmi činnou autorkou. Za svůj život vytvořila celkem 114 novel a velkých románů, kromě toho uveřejnila přes stovku drobnějších literárních prací. Ve své tvorbě se pokoušela i o zpracování dramatu - je autorkou čtyř divadelních kusů, které byly sehrány ve smíchovském divadle.

Sophie Podlipská debutovala v literatuře v roce 1858, kdy uveřejnila v almanachu Máj své verše. V roce 1860 poprvé publikovala v Lumíru i svou prózu, jejíž tvorbě potom zůstala celý život věrná.

Dílo Sophie Podlipské můžeme podle data jejich vzniku dělit do dvou období. Prvním obdobím její tvorby je doba ohraničená roky 1860 až 1870. V této době Sophie Podlipská svá díla nepublikovala, či publikovala jen příležitostně. Teprve po roce 1870 začaly její knihy vycházet v rychlém časovém sledu. V tomto období vznikají její největší romány.

Vhodnější je ovšem tematické členění jejího díla. Ve svých románech a novelách zpracovávala s různými obměnami čtyři základní témata. Inspirovala se osudem ženy, českou historií a dobovou sociální a národnostní problematikou. Tak vznikaly její romány psychologické, romány se sociální tematikou, historické romány. Zvláštní skupinou tvoří tzv. fantaskní novely.

Svůj čas věnovala také literatuře odborné. Je autorkou přibližně dvaceti esejí, ve kterých vyjadřovala své názory k literárním i filozofickým otázkám. Tato činnost souvisela s jejími osvětovými snahami. Pořádala přednášky, kde se vyjadřovala jednak k otázkám výchovy dětí, významu rodiny, úloze ženy ve společnosti. Kromě toho přednášela také o dobové umělecké a kulturní problematice.

Na pomezí mezi literaturou odbornou a beletristickou stojí její historické práce. Kromě románů a povídek s touto tematikou, zpracovávala i životopisné statě. V nich kladla důraz především na historickou přesnost. Avšak hrdiny našich dějin v nich zpodobňovala

s psychologickým prokreslením, které bylo pro její romány typické. Takových prací napsala celkem čtrnáct.

Největší zásluhy sklídila Sophie Podlipská v oblasti literatury určené dětskému čtenáři a mládeži. S Věnceslavou Lužickou je pokládána za zakladatelku české povídky pro dívky. Jedině v tomto oboru se mohla těšit plnému uznání a skvělé popularitě. Některé spisy pro mládež vydala ve formě knih, většinou však vycházely soubory jejich dětských povídek. Za svého života napsala přes sto takových povídek pro děti, kromě toho přes padesát drobnějších literárních prací (povídky, říkanky,...) a čtrnáct divadelních her. Pro děti také překládala knihy z cizích jazyků.

Zvláštní pozornost si zaslouží i korespondence Sophie Podlipské. Kromě uveřejněné korespondence se starší sestrou Karolinou Světlou a budoucím zetěm Jaroslavem Vrchlickým, je to pak i velké množství dopisů s mnoha nejruznějšími osobnostmi té doby. Cenné jsou i autorčiny deníky, které si pravidelně psala již od svých mladých dívčích let.

3.1.1 Fantaskní novely

Sophie Podlipská uplatnila nejvíce svou literární fantazii v souboru próz, které vyšly pod názvem *Paměť a smrt*. Tento soubor obsahuje celkem čtyři novely rozdílné délky. Všechny novely spojuje jakási tajemnost, všechny různým způsobem pracují s motivem nadpřirozenosti.

První z nich, podle níž je pojmenována celá kniha, má charakter novely s hororovými prvky. Jedná se o příběh bohaté šlechtičny, která žije v nešťastném svazku s mladým hýřivým mužem. Ani jeho smrt ji nezbaví podivné životní prázdnoty – do té doby než zjistí, že se stane matkou. A tehdy se začíná vynořovat jedna tajemnost za druhou. Na svět přivede syna Beneše. Ten však nemá pranic z dětské roztomilosti, naopak svým zjevem připomíná umrlce. Jeho zvláštní chování se během dorůstání ještě stupňuje. Další děj příběhu potom odkrývá, že v Benešově duši se mísí duše několika předků, zvláště pak krutého zakladatele rodu. Naštěstí se podaří dobré Zuzance vysvobodit svou láskou Beneše z obětí zlých duchů a on nakonec získává podobu a chování, které odpovídá jeho věku.

Druhá novela nese název *Z doby stolohybu*. Už svým názvem ukazuje k tehdejší oblíbené společenské zábavě, kdy se lidé bavili nejruznějšími tajemnými magickými úkazy. V tomto případě se jedná o kouzlo, kdy všichni přítomní spojí na stole své malíčky a silou společné vůle pak dokážou uvést stůl do pohybu.

Tato práce připomíná svým charakterem salónní novely. Kromě klasické zápletky, která se točí kolem rodinného tajemství, je obohacena i o detektivní rozměr. To v postavě tajemného mága Vaniniho, ze kterého se nakonec vyklubou obyčejný podvodník. Ale jsou tu i prvky dobrodružné - když Vanini unese nebohou dceru Rafaelu. Ta uprchne svému únosci, aby vběhla do náručí tlupě potulujících se cikánů. V tomto okamžiku vrcholí napětí celého příběhu. Vše ale nakonec spěje ke šťastnému závěru.

Další povídka má poněkud strašidelný název – *Vyhlička do pekla*. Je to vlastně vyprávění doktora Fresky, který svým příběhem zpestřuje odpoledne ve společnosti. Svěřuje se se zážitky z posledních dnů, kdy jej pravidelně navštěvovala stařenka, která velmi trpěla. Ve spánku upadala do zvláštních stavů, kdy se jí zjevovaly ty nejhorší výjevy z lidského žití. Jakoby se ve svých snech ocitla přímo uprostřed pekla se všemi jeho hrůzami. Doktor definoval její stav jako zvláštní druh magnetického spánku. Na Štědrý večer potom dostoupilo stařenčino utrpení vrcholu. Tehdy si doktor poprvé uvědomil, že se nechal unést svým vědeckým nadšením a zapomněl, že jeho prvořadým úkolem je pomoci zoufalé ženě. Ač se zprvu zdráhal, odříkal kouzelnou formuli, kdy podle stařenčina návodu nařizoval lidskému duchu, aby zůstal ve svých mezích. Tím se mu podařilo stařenku zachránit.

Nejvíce z celého souboru oceňuji povídku závěrečnou. Ačkoli nejkratší, má v sobě určité poetické kouzlo, kterým se zcela liší od předchozích povídek. Příběh je zcela prostý, jeho síla spočívá ve vylíčení prožívání hlavní hrdinky a ve vylíčení celkové atmosféry příběhu. Ta připomíná tajemný sen.

Povídka vypráví příběh mladé dívky, která je nadaná zvláštní schopností. Upadá do stavů jakési duševní nepřítomnosti, kdy se celou svou bytostí přenáší do jiného světa. Podobný stav Věra zažije při návštěvě domu prarodičů svého snoubence. Když dědeček podrží ruku budoucí snachy ve své dlani, ocitají se společně v onom tajemném světě. Mluví spolu hlasem, kteří jiní neslyší a vidí věci, které jiní nemohou vidět. Dědeček ukáže Věře světlo, které vydává měsíc a od kterého vede paprsek, po němž přicházejí bývalí majitelé domu. Přijde i samotný první majitel, který dal dům vystavět – je jím husitský bojovník. Věra teď cítí, proč dědeček ten dům tolik miluje. A zároveň cítí, že její stavy měly cíl – ona je tou, která předá dědečkovi a všem „duchům vzkaz“, který jí svěřil její „anděl“. „Buď potěšen“. To je ono poslání, ujištění, že dům nebude zbořen.

Novela je podle mého názoru velmi citlivě zpracována tak, aby vyvolala ve čtenáři velmi silné dojmy. Vše podstatné se odehrává ve Věřiných představách, či lépe řečeno, vidinách. A právě atmosféru těchto představ se podařilo autorce navodit zcela přesvědčivě. Čtenář tak zažívá pocit, že se celé vyprávění odehrává v jakémsi snu. To je ještě umocněno

krásnými metaforami – například ve scéně s růžemi, nebo když z měsíce scházejí již dávno zemřelí předkové. „Růže ji objaly hebounkými lupénky, lnuly k ní jak obličej k obličejí, či jak růže k růži. Přitom rozevíraly svoje svěží kalíšky víc a ještě více, rozhrnovaly nitro svoje do nedozírna a zahrnuly ji celou. Klenuly se nad ní, kolem ní, rozestíraly jí pod nohama koberce tak měkké, že nebylo cítiti nižádné pevné půdy, a Věra jako na vlnách se kolébala a houpala. Nemohouc se na nohou udržeti klesala zvolna v tůň růžovými listmi vystlanou. Ve slastné závratí pozdvihla hlavy ke klenbám růžovým, a opojený zrak její kochal se v čaroslávě růžově bělavém a slunečně žlutavém.“²⁶ V tu chvíli považujete tento sen za skutečnou realitu.

Tato novela na rozdíl od předcházejících neděsí, naopak je velmi citlivě vylíčena. Neznačí se zde žádné zvraty – snad jediné dva negativní momenty – první, když máme pocit, že Věra se vdává za Vojtěcha nedobrovolně, druhý takový pocit se objevuje ve chvíli, kdy autorka popisuje nehezkost onoho starého domu, do kterého chce hlavní hrdinka vstoupit. To vše je převáženo oněmi zvláštními okamžiky, kdy s Věřiným nitrem sledujeme její představy. A proto je i celá povídka jaksí líbezná, optimistická. Snad jen závěr působí až příliš prvoplánově – s tou vírou, že Věra a Vojtěch jsou šťastní mladí novomanželé „budující světlé zítřky“: „Mladým manželům nastal úkol budovati nové prostory sobě i budoucím. Chodili dívat se spolu na rozpadávání starých, významných zdí, v nichž předkové se byli rodili, milovali, zápasili, chybovali, o chybách rozjímali, umírali.“²⁷

Soubor těchto novel bych považovala za jednu z nejzajímavějších oblastí autorčiny práce, která může být i pro dnešního čtenáře zajímavá. Snad je to způsobeno i formou samotného vyprávění – Sophie Podlipská vynikala více kratšími literárními útvary, především povídkami.

3.1.2 Historické práce

Sophie Podlipská se ve své tvorbě velmi často věnovala zpracovávání historických témat. Upřednostňovala období nejstarších českých dějin. Přepočítávala staré české pověsti

²⁶ PODLIPSKÁ, S. *Paměť a smrt*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903 s. 177.

²⁷ PODLIPSKÁ, S. *Paměť a smrt*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903, s. 192.

a svou výsledné práce potom nazývala obrazy z českých dějin. Byly určeny především dospívající mládeži, které měly pomoci vzbudit lásku k rodné zemi.

Příkladem takového „obrázku z českých dějin“ je historická próza *Oldřich, Božena a svatý Prokop*. Autorka na necelých osmdesáti stránkách zpracovává pověst rodu Přemyslovců, odehrávající se v 11. století. Kromě legendami opředené lásky mezi Boženou a Oldřichem popisuje historii knížecího rodu Přemyslovců před vládou Oldřicha, i léta, kdy vládl jeho syn Břetislav. Důležitou osobností tohoto období je mnich Prokop, zakladatel proslulého Sázavského kláštera. I jeho působení spadá do této doby.

Obrázek z našich dějin, jak svou práci sama autorka označila, je vskutku pouze obrázkem. Ačkoliv si autorka ke zpracování vybrala poměrně krátký úsek z naší historie, zasloužilo by si toto téma mnohem detailnějšího popisu. Těch několik málo let totiž bylo velmi bohaté na události, které se v zemi děly i na výskyt osobností, které si zaslouží pozornost. Bohužel na necelých 80 stránkách se autorce nepodařilo předat čtenáři to, co by se snad podařilo práci rozsáhlejší. Chybou možná bylo i to, že není jasné, které osobnosti se chtěla autorka věnovat přednostně. Chtěla oslavit Boženu, ospravedlnit Oldřicha, vyzdvihnout Břetislava, či ctít Prokopa? Kdyby se autorka rozhodla jen pro jednu osobnost, snad by zabránila roztržičnosti, kterou tak dílo působí. Pro čtenáře je velmi těžké orientovat se v historických souvislostech, které jsou zde jen velmi povrchně naznačeny. Tak se leckdy čtenář ztrácí ve všech jménech a přistihne se, že vlastně netuší, zda byl Boleslav III. ten samý Boleslav jako Boleslav Ryšavý – a kdo byl potom Boleslav Chrabrý?

Největší slabinou knihy je, že se pohybuje na pomezí knihy beletristické a literatury faktu. Suchá fakta, jakoby zpomalovala, ba přímo zbrzdžovala romantický příběh – příběh o zajímavých lidských osudech výjimečných osobností. Kniha zaujme čtenáře teprve v okamžiku, kdy Oldřich pozoruje Boženu, která máchá v potoce prádlo. Slibně rozběhnuté vyprávění ale opět přeruší kronikářský výčet událostí, které se vztahují k vývoji v Čechách. A tak je tomu po celou knihu. Jen trochu osobní příběh je zaplaven spoustou nic neříkajících faktů. Hlavní cíl autorky – tj. především poučit čtenáře o české historii byl splněn, avšak i takový úkol lze zpracovat mnohem důkladněji, vyváženěji. Autorka tak sice vyšla vstříc dobovým čtenářským požadavkům (a dobovým literárním konvencím), ty se však od dnešních čtenářských požadavků, pochopitelně, velmi liší.

Autorka sama podotýká, že kniha je určena především mládeži. V tomto případě mi kniha připadá pro mládež zcela nevhodná. Nejvíce se autorka pokusila podat příběh z pohledu Boženy, ale chybí tady ono citlivé ženské oko, které můžeme nalézt v tolika jiných pracích Sophie Podlipské. Rušivě působí i okamžiky, kdy se autorka obrací přímo k realitě – stává se

tak v momentech, kdy například poukazuje, kolik historických materiálů jí utvrzuje v jejím vyprávění. Co však knize nelze upřít, je její krásná grafická úprava.²⁸

Obdobnou prací tohoto žánru je práce s názvem *Přemysl a Libuše*. Autorka zaměřila svou pozornost na jedno z nejslavnějších období českých dějin. Vypráví příběh chlapce Přemysla, který se sňatkem s kněžnou Libuší stane vládcem české země. Právě postavě Přemysla věnuje autorka v knize největší prostor. Snad se snažila vyvrátit předsudky těch, kteří Přemysla viděli vždy jen ve stínu jeho slavné ženy, české kněžny Libuše.

Kniha je na rozdíl od podobně laděné prózy Oldřich a Božena mnohem lépe čitelná. Oproti jiným pracím, zasvěceným tématu Přemysla a Libuše, se autorka mnohem intenzivněji věnuje době před sňatkem obou budoucích vládců české země. Klasické motivy jako Libušin soud, nastolení Přemysla Oráče českým knížetem zde nejsou podány jako nejdůležitější okamžiky celého příběhu, ale spíše jako jeho součást. Autorka si mnohem více zakládá na líčení nejstarší historie českého národa. Autorka nám tuto dobu zprostředkovává většinou skrze vyprávění svých postav. Tak Dolislav vysvětluje Přemyslovi příchod Čecha do české země, a tak jej seznamuje s kmenem Bójů. Bohužel právě tyto pasáže působí na celý text poměrně zdlouhavě, jejich opravdovost nevyznívá věrohodně a v mnoha faktech čtenář ztrácí souvislost. Velkou pozornost věnovala autorka vylíčení náboženského života tamějších lidí. Zvláště je to patrné v popisu různých božstev a lidových slavností. Velmi přesvědčivě je vylíčena slavnost pohřbívání bohyně zimy, Morany, které v moravských oblastech přetrvává dodnes. Autorka upozorňuje i na pronikání křesťanství do českých oblastí, které se v té době začalo nenápadně projevovat. Zajímavý je také pohled autorky na situaci žen a mužů v té době. Z jejího popisu žen, žijících v Divoké Šárce, je cítit, že těmito ženami svým způsobem pohrdá. Naopak prosazuje silnou ženu žijící souladu s mužem. Tak je v postavě Přemysla cítit onen silný prvek, autorita. Libuše je zde více vylíčena jako žena, která se stane oddanou družkou Přemysla. To je poněkud překvapivé, protože vzhledem k době, ve které Sophie Podlipská žila, mohla tohoto motivu využít k posílení ženského sebevědomí. Zajímavý je i popis Prahy, kdy autorka upozorňuje zvláště na původ pojmenování jednotlivých částí Prahy (např. Ládví – od bohyně Lady, apod.).

Ačkoli mám čtenářskou zkušenost pouze s několika knihami tohoto námětu, hodnotila bych tuto oblast spisovatelčina působení za nejslabší z její tvorby. Sophii Podlipské se jistě

²⁸ PODLIPSKÁ, Ž.; ilustrace František Šnajberk. *Oldřich, Božena a svatý Prokop: obrázek z našich dějin*. Praha: A. Storch, 1905.

nedá upřít její láska k historii našeho národa, která je z každého jejího napsaného řádku patrná. I v její práci s odbornými historickými materiály je vidět její profesionální přístup a velká pečlivost. Ovšem je to nakonec právě práce s těmito získanými informacemi, co ubírá jejím dílům na působivosti. Jako by se autorka bála vdechnout svým postavám duši, trochu je přibarvit dávkou své literární fantazie, aby jim neubrala nic z jejich historické pravdivosti. A právě proto její knihy z této oblasti připomínají jen suchopárné převyprávění toho, co už dávno známe a co nás tedy v tomto podání nemůže příliš nadchnout.

3.1.3 Literatura pro mládež

Sophie Podlipská byla uznávanou autorkou především v oblasti literatury určené pro mládež. Zpracovávala jednak klasické pohádkové příběhy pro nejmenší čtenáře, ale i povídky pro děti každého věku, kde hlavními hrdiny byly také děti. Z mnoha autorčiných děl určených primárně dětskému čtenáři jsem pro svůj rozbor zvolila dobrodružnou povídku *O Palečkovi*.

Paleček je „pidimužík“, kterého objeví mezi barevnými lasturkami krejčovský tovaryš Bohumil, meškající právě ve světě na zkušené. Nového kamaráda si odnese domů, do Čech. Všichni si Palečka velmi oblíbí, on však není šťastný. Lidé s ním jednájí jako s loutkou, hračkou. Paleček přitom chce být užitečný. Vydá se tedy na cestu do světa, při které zažije nejedno dobrodružství. Objeví se v domě hostinského, kde se naučí číst a psát, u knížecího pána si ochočí myšku, která mu nahradí rychlého koně, vlaštovka jej zase zaneše do hradu, kde se Palečkovi dostane přízně samotného krále. Paleček se dokonce připojí k výpravě jedoucí do Jeruzaléma. Při veliké mořské bouři je Paleček spolknut obrovským žralokem. V jeho břiše Paleček potká svou krajanu. Když jsou zachráněni, vydá se Paleček do své země a vysvobodí ji z nadvlády obra. Stane se spoluvládcem království a krásnou dívku pojme za svou ženu. Teprve tehdy je Paleček opravdu šťastný.

Příběh o Palečkovi je velmi působivý. Ačkoli je kniha určena především mladším čtenářům, myslím si, že po ní mohou sáhnout i čtenáři starší. Příběh o Palečkovi totiž není pohádkou v pravém slova smyslu. I když i tady najdeme některé pohádkové motivy – samotná hrdinova výška, vystupování králů a princezen, ale například i některé pohádkové fráze: „pak šel přes hory a doly, přes můstky a lávky, stezkami a cestami.“²⁹ Ale pohádkové motivy v klasické podobě chybí – nedějí se tady žádná kouzla, zvířata nemluví, apod.

²⁹ PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 28.

Co jistě mladí čtenáři ocení, je bohatý děj. Zvláště v prostřední části knihy, kde Paleček cestuje po světě a zažívá nejrůznější dobrodružství. Děj je tady velmi pestrý, poutavý. V této práci se autorce velmi účinně podařilo vyvolat ve čtenáři napětí. Dociluje toho přitom zcela jednoduchými prostředky, např. změnou vyprávěcího času (z minulého v přítomný).

Autorka se ve své práci nezaměřila jen na vylíčení Palečkových dobrodružství. Ten čtenář, který je zvyklý v pracích Sophie Podlipské hledat hlubší myšlenky, může je nalézt i zde. Potom může v postavě Palečka spatřovat jakýsi symbol: Držme se tedy aspoň jádra této dobrodružné povídky: „že sebenepatrnější bytost může velké, netušené věci vykonat, má-li ducha, srdce a mocnou vůli.“³⁰

Symbol člověka, který i se svým handicapem (malá výška), může dosáhnout velkých činů. A kterému se vlastní pílí podaří těchto cílů dosáhnout. A tu hošík najednou zavzdychal. Jak rád by byl také jednal a činil se. To, že byl maličký, neuznával za překážku, ale hledal jen příležitost, aby mohl vykonat nějaký hrdinský skutek... „Když pak Paleček viděl dědouška číst, zatoužil také po tomto umění, zlatém to klíči k vědomostem.“³¹ Člověka, který nechce být jen manipulovatelnou loutkou-hračkou, pro potěšení ostatních, ale chce být sám užitečný, chce cítit, že jeho život má smysl. Takové hlubší podtexty mají jistě především úlohu pedagogickou. V některých případech tato pedagogičnost vystupuje do popředí zcela nezakrytě: „Měl v domě malý svět. Měl varhany. Byl uvězněn, ale jeho duch mohl pracovat a jeho svěží mysl se ihned vzpružila k bývalé zmužilosti.“³² Takové chování u člověka, který se ocitne v břiše žraloka, tedy na pokraji smrti, je poněkud nepravděpodobné.

Ani v této knize autorka nepomíjí vlastenecké poslání svého hrdiny. Paleček nachází svou vlast v ohrožení. Postaví se do čela svých krajanů a vybojuje pro svou zemi mír. Krajané, čekající na svého hrdinu, z něho potom učiní spoluvládce. Nepřipomíná to sny tolika Čechů v polovině 19. století?

V knize se přesto vyskytovalo několik drobností, které rušily mou soustředěnost. A ačkoli jsem se nikdy systematicky nezajímala o problematiku literatury určené pro děti a mládež, myslím si, že tyto drobnosti mohou být mladému čtenáři na obtíž. Za prvé je to samotné Palečkově „lidské jméno“. Jeho zachránce Bohumil jej totiž po sobě pojmenovává

³⁰ PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 118.

³¹ PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 38.

³² PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 88.

Bohuš. Zvolit takové jméno je poněkud nešťastné. Já sama jsem měla občas problém rozluštit, o kterém Bohušovi se zrovna v daném okamžiku mluví. Proč nenechat Bohuše jednoduše Palečkem? Naopak u jiných postav volí autorka obecná pojmenování tak, aby byla co nejvíce přístupná dětem – je tady teta, hostinský, král, apod.

Některé scény mi také připadaly až příliš „surové“ pro nezkušenou duši mladého čtenáře: „Žes ho raději nezabil,“ zvolal druhý, „bylo by stačilo stisknout tu ještěřčí hlavičku palcem.“ „Takhle je taky po něm,“ odvětil první. „Kdy by se dlouho rozmýšlel, jak by utratil takovou havěť. Však odtamtud nevyleze, leda by mu sám rarach pomáhal.“³³ ... „Oč milostivější se jim nyní zdála mořská bouře, hrozící člověku jen utonutím, proti ukrutnostem, která se páchají na zajatcích.“³⁴

Problém pro dnešního čtenáře by byl opět především jazykový. Význam některých slov už dnes není tolik známý (např.: dykyta, vari, čamrdu, apod.) Stejný problém může potom nastat u používání onikání – ačkoli se k němu autorka uchyluje jen zřídka: „Ale, ale malinký,“ domlouval mu poslíček, „šel raději se mnou domů! Všude dobře, doma nejlíp! A paní tetě se nebude stýskat.“³⁵

Stejně jako některá „pro nás“ zbytečně složitě vyjádřené myšlenky, pro tehdejší úzus však nejspíš běžné: „Právě se smlouvali mezi sebou o bezživotí samého krále.“³⁶

3.1.4 Psychologické novely

Sophie Podlipská využívala ve většině svých prací znalosti z oboru psychologie, jak je patrné z podrobného prokreslení psychologické stránky jejich postav. Příkladem práce tohoto zaměření je novela *Láska budoucnosti*. Tato novela je součástí sborníku se stejným názvem. Mezi dalšími novelami tohoto souboru svou kvalitou vysoce převyšuje všechny ostatní.

Novela má několik tematických rovin. Nejpalčivěji zaznívá otázka, zda je silnější láska k partnerovi, či láska k dítěti. Za další témata je pak možné považovat nevěru a právo

³³ PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 75.

³⁴ PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 85.

³⁵ PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 31.

³⁶ PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání, s. 74.

na ni, udržitelnost manželského svazku kvůli dítěti, obětování vlastního štěstí ve prospěch štěstí někoho jiného, utrpení z možné ztráty dítěte a konečně pocit vlastní viny.

Již výčet těchto témat dokazuje, že Sophie Podlipská si zvolila velmi těžký úkol. Tato témata otevírají otázky, na které lze i v současné době velmi těžko hledat jedinou univerzální odpověď. Autorka ve své novele pracuje velmi otevřeně, aniž by jakékoli z těchto témat považovala za tabuizované.

V úvodu novely jsme přímo vhozeni doprostřed života jedné pražské rodiny. Sledujeme odchod doktora, který byl nucen nešťastným rodičům sdělit, že jejich jediná dcera se možná nedožije příštího rána. Společně s doktorem sdílíme jeho nešťastnou úlohu, kdy spolu s ním cítíme, že jakákoli slova jsou i budou zbytečná. Napětí té sklíčené atmosféry ještě umocní výkřik nešťastné matky. Ten výkřik, který tak bolestně zasáhne srdce otce, který se před neodvratitelným faktem ukrývá ve své pracovně. Tam se mu během těch několika málo okamžiků, kdy se nad celým bytem vznáší opar blížící se smrti, přemítá o svém dosavadním životě. Přehodnocuje vztah k milence Bettině, hledá příčiny nepochopení ve vlastním manželství.

Zdrcen svými výčitkami, zdrcen pohledem na umírající dceru vidí nešťastný muž náhle svou ženu jako tu jedinou, která bude kdy schopna milovat jeho dceru takovou silou jako on sám. Nad lůžkem nemocné dcery se oba modlí za její uzdravení. V jeden okamžik se Blaženka nevědomky překulí do své oblíbené polohy. V tomto gestu je tolik naděje, že všichni začínají doufat. A skutečně. Blaženka se postupně zotavuje. Manželé v sobě znovu nacházejí dřívější zamilovanost. Bettina šlechetně ustupuje svému milenci z cesty. Sama cítí, že se jí během té jediné strašné noci vzdálil tam, kam už nedosahují její city.

Je to především dokonalé navození oné zoufalé atmosféry, která se nad celým příběhem vznáší, co tvoří z četby této novely pozoruhodný zážitek. Konečně také mezní situace, kdy se nad umírající bilancuje nad dosavadním životem, umocňují požitek z četby této novely.

3.1.5 Sociálně laděné romány

Nejrozsáhlejší skupinu prací Sophie Podlipské tvoří její sociálně laděné romány. Jsou to příběhy z autorčiny současnosti. Ukazují život tehdejší společnosti, život v tradičních měšťanských kruzích. To je patrně hlavní důvod jejich zařazení mezi romány sociální, ačkoli by měly stejné právo i na označení románů rodinných. Vždy se zde totiž kromě

společenských problémů řeší i otázky týkající se rodinného soužití. Většinou tyto otázky vyvolává láska dvou mladých lidí a překážky v jejím naplnění. Sophie Podlipská zpracovává vlastně stále jedno téma, které s menšími odchylkami obměňuje ve všech svých románech.

Jako zástupce této skupiny autorčiných prací jsem zvolila román *Na domácí půdě*.

Jedná se o příběh mladého avšak životem znuzeného Václava Bránického, který do svého domu přijme synovce Stanislava, chystajícího se do Prahy na studia. V den výročí bitvy na Bílé Hoře jsou oba mladí muži málem zatčeni policií, když chtějí položit věnec na památné bojiště. Uniknout policii jim pomůže krásná dívka Zdenka, která mladým mužům nabídne útočiště před pronásledující policií.

Bránický se do své záchránkyne zamiluje a začíná se jí dvořit. Navštěvuje ji v jejím městském domě, kde přísnou rukou vládne autoritativní babička. Ta také Zdenku proti její vůli zaslíbí Bránickému. Zdenka je však zamilovaná do Stanislava. Když se Bránický dozvídá o Zdenčině neopětovaném citu, odjíždí uražen na venkov. Zdenka zase hledá útočiště na vile Větrovce, kam odjíždí s matkou a kde ji navštěvuje Stanislav. Nakonec to není rozrušený hlas babičky, kdo překazí Zdenčino štěstí, je jím samotný Stanislav, který se kvůli svým aktivitám ve prospěch národních otázek dostává až před soud. Je odsouzen k dvaceti letům vězení.

Tehdy Zdenka nachází přátelské povzbuzení v Bránického náruči, který se mezitím oženil s Zdenčinou vychovatelkou Vlastimilou. Nakonec i Zdenčina babička prosí na smrtelné posteli o vnuččino odpuštění. Po několika letech, po vyhlášení všeobecné amnestie, vychází z vězení zmužilý a zmoudřelý Stanislav. Konečně mohou být mladí lidé šťastně oddáni.

Kniha je poměrně čtivá, téma je zajímavé, děj poutavý. Avšak při čtenářské zkušenosti s několika knihami Sophie Podlipské se čtenáři vrací stále tentýž pocit, pocit jakési stereotypnosti. Jako by se její romány držely stále stejné šablony, do které se dosazují jen jiná jména a poněkud obměněné příběhy. Ale základní témata, základní myšlenky jsou stále stejné.

Co je na spisovatelském umění Sophie Podlipské pozoruhodné, jsou úvodní pasáže jejích románů. Myslím si, že jimi zaujala nejednoho čtenáře. Ten, kdo totiž nalistuje hned první stránku jejího románu *Na domácí půdě*, je ihned zaujat. Autorka nás totiž hodí přímo doprostřed děje. Ukazuje hlavního hrdinu, zmítaného duševní depresí, jak hledá útočiště v některé z pražských kaváren. Detailně popisuje okamžik, kdy se dotýká kliky jedné z nich, avšak v poslední minutě si svůj záměr rozmýšlí. V těch několika prvních odstavcích je tak mistrovsky popsána ona nálada, situace, že kdyby se autorce podařilo takový styl udržet v celé její práci, vzniklo by dílo jistě zajímavé a mnohem životnější než všechny její dosavadní práce.

Bohužel již po tomto brilantním úvodu se autorka vrací k obvyklému postupu vypravování, které je jen jedenkrát nápadněji narušeno. Děje se tak ve dvacáté kapitole, kde čteme, společně s Vlastimilou, dopis od Zdenky. Z něho se dozvídáme, co se událo od jejich propuštění z vězení. Kromě ozvláštňení poněkud jednotvárného vyprávění, se tak i v ději posouváme o několik týdnů dopředu.

Čím se tento román liší od ostatních autorčiných prací, není psychologická prokreslenost postav (ta je i tady velmi názorná), ale je to především odvrát od zdlouhavého líčení jejich historie a životních osudů. S jejich minulostí nás seznamuje jen okrajově, více se soustředí na jejich současné jednání. Snad jen v případě Zdenčiny matky se pouští do trochu hlubšího sledování jejího psychologického vývoje. Což je jistě pochopitelné, neboť tím více se čtenář dozví o pohnutkách, které ji dovedly až k jejímu současnému psychickému rozpoložení, a tím více také vynikne proměna, která se s ní udá během těch několika týdnů strávených na Větrovce. Právě v této pasáži se autorka pouští do ožehavého tématu – vztahu matky a dcery, tolikrát zpracovávaného v jejích knihách. A to vztahu narušeného, kdy matka vinou své sobecké lásky k manželovi zavrhla i vlastní dítě. I když je to téma naznačené pouze v jemných obrysech a stále ještě držené v takových mezích, aby nebylo pro společnost příliš pobuřující – i v tom je třeba ocenit snahu Sophie Podlipské věnovat se i takovým ne příliš „příjemným“ tématům. Celkově hlavním tématem celé knihy – což už vyplývá z jejího názvu, jsou rodinné vztahy. Především rodina Zimorazů, na jejichž domácí půdě vládne napětí a spory. Utlačované Zdence pomůže láska vzbouřit se týráni své babičky, která tak ztrácí vládu ve svém „zotročeném matriarchátu“.

Další osoba, která během příběhu zažívá veliký vývojový přerod, je jistě postava Bránického. Mění se ze životem znučeného sobeckého muže v muže, který se snaží najít uplatnění pro sebe samého. Ztrácí také negativní představy o lásce, když ji konečně nalézá po boku Vlastimily. Vlastimila a Zdenka jsou zde opět zcela pozitivní postavy. Zdenka, jako tolik ženských postav Sophie Podlipské, je tu vylíčena jako mladá krásná dívka, odlišující se a v mnoha věcech převyšující své vrstevnice. Naivní v lásce, ale pevná ve svých zásadách. „Bylať to dcera Bílé Hory, na ní zrozena, vypěstována, z její dějin život svůj duševní ssající, nalézající v utrpení za lásku ještě slast, v užívání bez pramene citu věčné zoufalství.“³⁷ Již v sedmnácti letech ví, že její láska ke Stanislavovi je pevná a že mu dokáže být životní

³⁷ PODLIPSKÁ, S. *Na domácí půdě: román*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903, 1. vydání, s. 61.

oporou. Což také svým chováním nejednou dokáže. Čeká ji zato odměna v podobě Stanislava, který se z vězení vrací vyzrálější a zkušenější.

Právě v postavě Stanislava – neohroženého bojovníka za práva národa, je opět cítit trochu schematičnosti. Jakoby jej autorka chtěla využít ke svým výchovným záměrům. Ukazuje člověka, který čas strávený ve vězení (kde trpěl za správnou věc) nemeškal a využil tento ukradený čas ke svému sebevzdělávání. Jen Zdenka žila ve svém smutku a odříkání dál. Uplynula léta, a ona nesla ještě svůj těžký osud. „Tu z čista jasna bez předpovídání spadla amnestie z nebe ministerského, šťastné dítě některé z četných, nešťastných krizí ministerských. Z vězení vyšel vzdělaný, řádný muž, a šlechtnému děvčeti věncí panenská myrta čistou skrání.“³⁸

Zapomněli bychom však na další důležitou ženskou postavu. Vlastimila, typ chytré, životem zkoušené dívky. I ona však na konci knihy dochází pro ni k zajímavému zjištění, že život bez lásky je vlastně život prázdný.

Nakonec, tak jako většina románů Sophie Podlipské, končí i tento šťastným „happy endem“. Všechny postavy nalézají své štěstí. Děje se tak leckdy snad poněkud násilně, zvláště v okamžiku, kdy babička umírá a smíruje se se svou vnučkou, čímž značně usnadňuje nastalou komplikovanou situaci. Autorka si velmi často pomáhá takovými „zásahy shůry“, aby mohla své příběhy dovést ke smírnému konci.

3.1.6 Životopisné romány

Přední místo mezi romány Sophie Podlipské zaujímá životopisný román *Peregrinus*. Tento román je zcela výjimečný v celkové práci spisovatelky, většinou bývá řazen samostatně, mimo její ostatní práce. Ačkoli autorka zpracovávala životopisné téma i v jiných svých pracích, většinou pracovala s reálnými životními osudy význačných představitelů českého národa (viz Anna Náprstková). V tomto případě však vytvořila příběh zcela smyšlený. V hlavním hrdinovi můžeme rozpoznat některé autobiografické rysy samotné autorky.

³⁸ PODLIPSKÁ, S. *Na domácí půdě: román*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903, 1. vydání, s. 227.

Peregrinus je jméno hlavní postavy příběhu. Toto latinské jméno znamená v překladu pouť. Tím je vlastně naznačeno hlavní téma celé knihy. Životní pouť jednoho člověka.

Knihy je jakýmsi vyznáním hlavního hrdiny Peregrina. Ten popisuje celý svůj život až do své současnosti. Jeho vyprávění je chronologické, dokonce svůj životní příběh zachytil od samého počátku, tj. od doby, kdy mu bylo jen pár měsíců. Jeho vzpomínání připomíná jednotlivé obrazy, které se vynořují v jeho paměti. Vždy je pro něj důležitější popsat především pocity, které v ten daný okamžik zažíval. Postupně tato tendence, zachytit co nejpřesněji své vnitřní prožívání, ustupuje do pozadí, aby se uvolnil prostor stále zkratovitějšímu vylíčení rostoucího množství událostí. Počáteční, snad až příliš klidné a rozjímavé vyprávění, ustupuje do pozadí před zkratkovitým, co nejvíce událostmi bohatým vyprávěním.

Knihy je rozčleněna do pěti samostatných oddílů. Každý díl se soustředí na jednotlivé období ze života hlavního hrdiny. Kapitoly, do kterých je každý díl dále členěn, potom popisují jednotlivé výjevy z hrdinova života. Někdy je vyprávění řazeno jen jako jednotlivé výjevy ze skutečnosti, tehdy připomíná každá kapitola příběh sám pro sebe, mnohem častěji však navazuje vyprávění jedné kapitoly na druhou.

Vyprávění je podáno v ich-formě, přičemž je dodržována chronologická posloupnost vyprávění. Začíná se tedy hrdinovým narozením a vyprávění se končí v době jeho zralosti. Z hlediska času je od prvních stran knihy zcela patrné, že se jedná o memoárové vyprávění. Nedochozí totiž k odstínění charakterů jednotlivých postav prostřednictvím jejich jazyka. Vyprávění je celistvé, podané „jedněmi ústy“. Z knihy je jasně patrné, že mluví dospělý, zralý a vzdělaný člověk. Tento dojem ještě umocňují komentáře, kterými doprovází své tehdejší chování a prožívání. A vlastně i pokusy vysvětlit či zdůvodnit, proč právě tak tehdy jednal a cítil. Tím se plní základní smysl takového typu psaní, a to nejen podat svědectví o zajímavém životě, ale zároveň uspořádat si svou vlastní minulost a pochopit sebe samého.

Děj knihy Peregrinus je velmi bohatý. Poznáváme prostředí jeho rodiny, intelektuálně zaměřenou křehkou matku i prakticky uvažujícího otce, vlastnického koželužskou dílnu. Poznáváme i širší rodinný okruh, manželství prarodičů z otcovy strany, kde babička i dědeček vyznávají oba jinou víru, a tím dochází k mnoha sporům. Ale i odrodilou, poněmčilou, rodinu z matčiny strany. Zažíváme s Peregrinem první tragédii v jeho mladém životě, kdy jako chlapec ztrácí milovanou matku.

Proplouváme s ním obdobím školní docházky, období plného trápení, způsobeného povýšeným chováním učitelů i nepřátelstvím spolužáků. Útěchu mu poskytují jen knihy.

Prostřední část knihy je dějově nejbohatší. Tehdy se Peregrinus zapojuje do silícího národního boje a tato vzrušená doba je ještě posílena jeho prvním zamilováním. Lásky s Lotinkou však zůstává nenaplněna.

Uzavřenou částí knihy je její čtvrtý oddíl, kdy Peregrinus zažívá vášnivé vzplanutí k tajemné Adéle Vilínské. I tato láska však zůstává nenaplněna a Peregrinus nakonec odjíždí na několik let do ciziny. Po pěti letech jej zpět domů přivádí zpráva o úmrtí otce. Ujímá se nevlastního bratříčka, smiřuje se s macechou. Při výběru vhodného venkovského sídla pak poznává dívku, která se stane jeho ženou a matkou jeho dětí.

Knihy Peregrinus bývá řazena mezi romány životopisné, jistě bychom ji ale mohli řadit i k románům psychologickým. Především v postavě hlavního hrdiny Peregrina se autorce podařilo podat výborný psychologický rozbor jeho osobnosti.

Avšak to, co je tolik ceněno na postavě hlavního hrdiny, jako by zcela vymizelo u postav ostatních. Snad pouze u postavy Peregrinovy matky mohl mít čtenář pocit, že trochu chápe a rozumí její osobnosti. Zbylé postavy byly vykresleny buď schematicky, povrchně či příliš jednostranně. Například postava Dodly zcela automaticky evokuje postavy všech hodných chův, které vychovávají své světence beze vší komplikovanosti jen silou svého citu (postavy moudrých lidových vypravěčů). Pak tu na jedné straně stojí postava Lotinky, krásného křehkého anděla – symbol čisté Peregrinovy lásky a naproti ní postava tmavé Adely, typ „femine fatale“. U této postavy se však charakterizace zdařila. Ačkoliv se autorka poměrně dlouho bránila přiznat její špatné vlastnosti, bylo od počátku zcela jisté, že nebude „pozitivní“ postavou. Snad právě to byl autorčin záměr - jen v několika obrysech naznačit rys postavy tak, aby byl i bez obšírného popisu zcela zřejmý.

Autorka ukazuje některé obecně platné společenské problémy. Například zcela rozdílné povahy obou partnerů v manželství – Peregrinova matka a otec, kteří jsou si povahově velmi vzdálení, ale přesto je jejich láska opravdová a dokáže překonat i tuto rozdílnost. Na druhé straně manželství Adely Vilínské, kdy si manželé skutečně nerozumí, přesto zůstávají ve společném svazku, aby se neponížili před společností. V knize se otevřeně právě skrze ústa Adely vyslovují takové palčivé otázky jako rozvod nebo nešťastné manželství. Touto otevřeností byla Sophie Podlipská na svou dobu jistě velmi odvážná.

Dalším důležitým tématem knihy je i náboženství. Peregrinus má možnost volby svého vyznání. On se přiklání k oběma náboženstvím podle momentální nálady, bez hlubšího zaujetí. Zajímavé je střetávání názorů na víru u Peregrinových prarodičů. Není zcela zřetelné, ke kterému náboženství se přiklání sama autorka, neboť tento spor je popsán objektivně,

bez sympatie k jednomu či druhému. Důsledný odpor je cítit jen k modloslužebnictví a k otevřené „víře na efekt“.

Právě v tomto náboženském sporu je vidět jistá autobiografičnost k životu samotné autorky. Její prarodiče žili také v takovém sňatku. Další autobiografická narážka je například v tom, že Peregrinus odjíždí na venkov do dobříšského kraje, kde nějaký čas pobývala i rodina Rottových. Nejpatrněji je však hlas autorky zřetelný z Peregrinových úst, když vyjadřuje své názory a touhy: „Komu nikdy nebylo čtení zakázáno, neví co to jest čísti potajmu se zadržným dechem, s tlukoucím srdcem, s horkou hlavou a stydnoucíma rukama.“³⁹

Z popisu scenérie je patrné, že autorka miluje Prahu. Vždy si dává záležet na popisu místa, kde se děj odehrává. Je znát, že je jí Praha velmi blízká, často podrobně uvádí názvy ulic i jména domů, které mají k jejímu vyprávění vztah. Krajinu popisuje někdy velmi barvitě, jindy naopak stroze. Dle mého názoru pracuje s popisem krajiny systematicky a využívá ji zcela záměrně k zachycení nálad, které chce ve čtenáři vyvolat. Někdy její popis přírody souzní s náladou hlavního hrdiny, jindy je naopak v kontrastu.

Ze společenských problémů – nechybí tradiční kritika měšťáctví: „Můj mladý duch bouřil se dávno proti měšťanské nehybnosti, proti setrvačnosti ve starých zvycích, proti těsné jednotvárnosti života, slovem proti té skořepině života, do které se měl uzavřít po příkladě svých otců.“⁴⁰

Několikrát se Sophie Podlipská obrací i přímo ke čtenářům – je to vcelku zajímavé oživení: „Drahé čtenářky, jež jste nade mnou rozhorleny, nechci se vám omývati a omlouvati, jen to vězte, že muž odpustí ženě spíše, je-li nevěrna jemu než sobě, totiž své povaze, svým zásadám, které on též ctil.“⁴¹

Zajímavé je samotné prezentování Peregrina. To, jak představuje čtenářům sám sebe. Už od prvních vět, kdy vysvětluje své jméno, se staví do pozice někoho výjimečného. To stále utvrzuje i snahou dobrat se svých skutečných pocitů.

³⁹ PODLIPSKÁ, S. *Peregrinus*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, 2. vydání, s. 13.

⁴⁰ PODLIPSKÁ, S. *Peregrinus*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, 2. vydání, s. 114.

⁴¹ PODLIPSKÁ, S. *Peregrinus*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, 2. vydání, s. 207.

Ze stylistického hlediska je způsob psaní Sophie Podlipské velmi specifický. Je to právě jazyk, který propůjčuje této knize její kouzlo. Bez něho je vlastně námět knihy nepříliš originální, řekněme tuctový.

Sophie Podlipská v této práci několikrát užívá odborných termínů. Například slovo *deminutiva*. Každému čtenáři nemusí být hned jasný význam tohoto termínu (ačkoli v tehdejší době byla latina vcelku běžná). Tím dostalo se mi jména *Peregrinus*, jež v den mého narození v kalendáři připadá. V rodině naší nevěděli, co sobě počítí s tímto jménem nedomácím, které se nepodávalo žádnému hezkému *diminutivu*, jakým latinská, řecká a hebrejská jména tak zčešťujeme a sobě vlastníme, jako by byla vyrostla z naší mluvy. Zajímavé jsou i některé gramatické odlišnosti mezi slovy z minulého století a těmi současnými (*kultus ohně*, *já nelhu* (*nelžu*), *napjatí* (*napětí*), *Palaestina* (*Palestina*), ...).

Vyprávěcí styl Sophie Podlipské je občas až příliš stereotypní. První dva díly knihy mají velmi podobný rytmus vyprávění. Je to rytmus poněkud unavující. To, co se na počátku zdálo zajímavé a hezké, tím stále stejným tempem ztrácí na přitažlivosti a čtenář se může cítit unavený. Jako by v prvních dvou dílech chyběla nějaká důraznější akce. Něco, co by vyprávění oživilo. Autorka sice občas sáhne k oživení svého stylu – například v pasáži, kdy hlavní hrdina vzpomíná na pohádky, které slýchal – najednou oslovuje Popelku: „Popelko! Kdo jsi vlastně! Co v tobě jsem našel? Jsi poezií? Jsi pravou krásou, pravým štěstím, zosobněním spokojenosti? Jak se usmíváš na mne ve svém snižení, ve své bídné komůrce! Jak dobře vidím ti posud do tvých věrných symphatických očí! Býval jsem nenasytným v poslouchání o Popelce.“⁴² Bohužel, takových oživení je poskrovnu. Teprve ve třetí části knihy, kdy dochází k velmi dobře provedenému popisu probíhající revoluce. Teprve tehdy se i čtenář probírá ze své letargie. Konečně je tu drama – akce, která posouvá děj dopředu především zrychlením tempa vyprávění.

Ano, doba je důležitým činitelem v této knize. Je to pohnutá doba kolem roku 1848. Avšak autorka této doby využívá spíše jen jako kulisy. Není to tedy hlavní záměr jejího psaní. Spíše mimovolně, jakoby návodkem nám sděluje, jak vypadala tato pohnutá doba. Ale o to více se její práce v tomto ohledu zdařila. Na těch několika málo místech, kde popisuje bouře v ulicích, smýšlení mladých lidí, tehdy je přesvědčivá. Čtenář vidí nastalou situaci ne skrze učebnice dějepisu, ale očima současníků. Například ve chvíli kdy popisuje, jak se mladí muži

⁴² PODLIPSKÁ, S. *Peregrinus*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, 2. vydání, s. 21.

oblékali, aby co nejvíce připomínali hrdiny naší historie. Takové detaily potom působí velmi silným dojmem.

Co lze vyčíst spisovatelskému stylu Sophie Podlipské je dle mého názoru velká dávka patetičnosti, kterou do svých příběhů vkládá. Neměl jsem žádného zlého tušení, žádné tísně. Jaro a mládí, světlo a život, přízeň v přírodě a vděčnost v srdci byly prvním kmitem mého dětského myšlení. V těchto řádcích popisuje první záchvěv myšlení svého hlavního hrdiny. Z objektivního hlediska je zcela nereálné, aby si dítě pamatovalo takový moment svého života, kdy si poprvé uvědomilo, že skutečně přemýšlí. A aby si jej pamatovalo s tak přesnými pocity. Taková vyznání pro mě zavání až příliš velkými, patetickými gesty a vyznívají tak nereálně, těžko uvěřitelně. Na druhé straně však někdy patetičnost ustoupila, nebo lépe řečeno byla nastavena taková míra, která ve mně dokázala vyvolat silné pocity. Při čtení takových pasáží jsem cítila skutečné dojetí: „Tatínku, mám tě rád,“ řekl jsem prostě, ale vím, jak jsem byl o tom přesvědčen, vím, jak jsem si v duchu myslel: „Mám jej rád.“ Ví, jak se ve mně něco divilo a kterak jakési vědomí stále bádající, hloubající a všechno rozebírající ve mně pravilo: „Ahá, to je tedy ta věc. Tak je to, máme-li někoho rádi.“ Pozoroval jsem, kterak otec při mém slově pracněji dýchal, kterak mne vřeleji stiskl. Učinil jsem mu to navzájem. Objal jsem jej kolem šíje. Ach bože! Což bylo to objetí milé.⁴³

Ani v této knize, jako v tolika dalších knihách Sophie Podlipské, nechybí aktuální národnostní hledisko. Celou knihou je protkána samozřejmá víra v češství. Zcela jasně je zde ukázáno, jaké názory hájí samotná autorka. Je to patrné například z pohrdání Peregrina vůči svým strýčkům, kteří mluví jen německy, ale v případě, že to společenská situace vyžaduje, mění i oni kabát a jsou „ryzími Čechy“.

3.2 Z dobové reflexe díla Sophie Podlipské

Zvláštní pozornost si jistě zaslouží postoje tehdejších literárních kritiků k dílu Sophie Podlipské. V jejich názorech se prolíná jednak odborné posouzení hodnot děl této spisovatelky, jednak pokus přiblížit dojmy „laického“ čtenáře té doby.

Podivuhodné je, jak velmi rozdílné kritiky se k dílu Sophie Podlipské vztahují. Při studování dobových časopisů jsem narazila na několik odborných článků, které se vyjadřovaly přímo k jednotlivým autorčiným pracím. Nejvíce pozornosti tehdy odborníci

⁴³ PODLIPSKÁ, S. *Peregrinus*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, 2. vydání, s. 41.

věnovali románu *Nalžovský*, pozornost vzbudil i životopisný román *Peregrinus*. Články většinou vycházely krátce po vydání těchto románů, většina z nich má podobu recenze.

Při svém bádání jsem našla dvě dobové kritiky zabývající se románem *Peregrinus*. Obě vyšly v roce 1882, jedna uveřejněná v *Květech*, druhá v *Osvětě*. Překvapilo mě, jak diametrálně se od sebe obě kritiky liší.

První, řekněme značně příznivá kritika, vyšla v *Rozhledech*, literární příloze *Květů*.⁴⁴ Jejím autorem je František Václav Vykoukal. Oceňuje především formu, pro kterou se Sophie Podlipská rozhodla. Tvrdí, že životopisný román v podání, ve kterém jej autorka předvedla, je v české literatuře novinkou. Poukazuje přitom na nároky, které tato literární forma na autora klade: „Spisovateli jest se tu především varovati, aby neupadl ve způsob pouhých metrů, aby nelíčil a nevypravoval tak, jak psáváme si obyčejně denníky.“⁴⁵ Vykoukal oceňuje především to, že se autorce podařilo i přes velkou objemnost jejího díla, nespadnout do jednotvárnosti vyprávění. „Čte se velmi příjemně poutajíc pozornost naši stejnou měrou ve všech svých částech.“⁴⁶ Autor kritiky ještě vyzdvihuje výborné psychologické prokreslení hlavního hrdiny příběhu, kterého se autorce podařilo dosáhnout. Kritický je naopak ve chvílích, kdy autorka popisuje nejranější období hrdinova života, kdy tvrdí „že líčení z té doby jsou nepřírozená, ba nemožná.“ Vykoukal nezapomíná ani na otázky společenské, kterých se autorka ve svém díle dotýká. Oceňuje především její schopnost vyjádřit k těmto otázkám vlastní stanovisko prostřednictvím svých postav. Postavy jsou v románu vylíčeny s onou psychologickou přesvědčivostí, kterou autorka osvědčila již při líčení Peregrinovy osobnosti. Se stejnou dávkou této brilantnosti vylíčila především postavy ženské, ovšem vedlejší mužské postavy v jejím díle se zdají být více pasivními, méně životnými. Tak jako kritik odsuzuje „povrchnost“ mužských postav, cítí i napsání závěrečných řádek, které na něj působí příliš urychleně. Avšak závěr vyznívá dle jeho názoru zcela srozumitelně, a proto mu snad jakási urychlenost jen trochu ubírá lesku, kterého zde mohlo být ještě dosaženo.

Ve zcela odlišném duchu je pojata stať kritika Františka Bílého.⁴⁷ Ten, naopak od svého kolegy, považuje biografické literární práce za zcela stereotypní součást české

⁴⁴ VYKOUKAL, F.V. Česká literatura. *Květy*, 1882, d. 2, s. 500-501.

⁴⁵ Tamtéž, s. 500.

⁴⁶ Tamtéž, s. 500.

⁴⁷ BÍLÝ, F. Nové písemnictví – Výpravná próza. *Osvěta*, 1882, s. 1039-1042.

literatury. S tím rozdílem, že v tomto případě hlavní postavou zde není nikdo slavný či významný, ale postava zcela všední. Tím autor dostává mnohem více prostoru k práci s vlastní fantazií.

František Bílý se však zcela jednoznačně staví proti zařazení díla Sophie Podlipské mezi romány: „neboť na román jim schází všecko: hlavně zauzlení a technická úprava.“⁴⁸ Zvláště kriticky se staví proti první části díla, které popisuje dobu hrdinova vychování a dospívání. František Bílý tvrdí, že autorka do této části svého díla vložila především své cíle pedagogické.

Teprve v té části knihy, kde dochází k líčení revoluce v Praze, počíná se podle kritika jakýsi novelistický děj. Bílému vadí některé postavy příběhu, nazývá je postavami nesympatickými. V několika odstavcích potom stručně rozebírá jejich chování, které je pro něho v některých okamžicích zcela nepochopitelné. Například Bílého velmi popudila postava Peregrinovy matky. O její smrti se nedozvídáme nic určitého, snad jen, že ji vyčerpaly její domácí povinnosti. Bílý se však doslova rozčiluje, jak je taková příčina smrti vůbec možná, vždyť kolik žen by tedy muselo zemřít kvůli stejné příčině. Stejně jako kritikův kolega i Bílý vyčítá autorce dobu Peregrinova nejtěžšího věku a jeho dojmy z této doby: „Peregrin pamatuje si všecky drobnosti i z nejtěžšího mládí a to se všemi myšlenkami, jež o nich měl – po našem mínění ovšem míti nemohl. Jsouť to dojmy, myšlenky a reflexe dospělého a mnoho myslícího člověka, jež tu vloženy v nedospělou mysl dětskou.“⁴⁹

Avšak ani Bílého kritika není jen zcela negativní, připouští, že v práci Sophie Podlipské jsou i velmi pěkně zachyceny některé okamžiky: „Dojemna neodolatelně půvabna jsou místa, kde se líčí dítě vskutku dítětem, na př. Při vypsání štědrého večera neb výletu; též revoluční hnutí v Praze r.1848 a jeho následky vykresleny pérem mohutně obratným; část, kde se smrt Lotinčina a účín její na Luxa i matku vypisuje dýše zvláště vroucí něžností a projevuje pravdivý a proto též působivý cit...“⁵⁰

Autor kritiky obecně cení druhý díl co do kvality výše než díl první. Zde již není podle něho děj podáván s tak velikou a unavující obšírností, která samotný děj velmi zpomaluje. V závěru se autor kritiky neubrání nepoukázat na gramatické nepřesnosti, zvláště v prvním díle – nazývá je „gramatický muší trus“, který se autorce do psaní vloudil.

⁴⁸ BÍLÝ, F. Nové písemnictví – Výpravná próza. *Osvěta*, 1882, s. 1039.

⁴⁹ Tamtéž, s. 1040.

⁵⁰ Tamtéž, s. 1041.

Značně příznivá kritika románu *Nalžovský* byla uveřejněna krátce po vydání románu v roce 1879 ve *Světozoru*⁵¹. Autor odborného článku řadí román *Nalžovský* mezi romány sociální, líčící část soudobé společnosti. Autor ve svém článku doporučuje čtenářům přečtení tohoto románu především kvůli hlubokému psychologickému prokreslení postav, kterého se zde autorce podařilo dosáhnout. „Ačkoliv děj jejích románů (Sophie Podlipské) vždy jest bohatý a umělá jeho osnova zajímá i napíná, přece hlavní váha umělecké práce spočívá v psychologickém její prohloubení.“ Vyzdvihuje dopodrobna vylíčené duševní procesy hlavních postav, čímž ale na druhou stranu ubírá autorka svému románu na svižnosti. Pokud však čtenář hledá knihu, u které bude nucen rozvažovat nad chováním a prožíváním jeho postav, tomu tento román vřele doporučuje.

Poměrně rozsáhlá kritika od Ferdinanda Schulze byla uveřejněna v *Osvětě*⁵². Na rozdíl od předchozí kritiky, je tato mnohem více útočnější, kritičtější. „Dost jednaní sem a tam, ale celkem žádný děj.“⁵³ Touto větou lze shrnout hlavní nedostatky románu, které potom kritik dále rozvádí. Vadí mu především množství postav, které v románě vystupují a především jejich životní nereálnost. Tu vidí v jejich chování, citovém prožívání. Nejvíce kritikovi vadí chování dcery Isabelly. Vyčítá jí především rozmazlenost, nedostatek vychování a citu pro společenské chování, což dokazuje množstvím citátů. Z jeho názorů je zřetelně cítit, že nesympatizoval, ba přímo opovrhoval čímkoli, co souvisí s ženskou emancipací a prosazování se vůbec. Stejně kritický je Ferdinand Schulz i k osobě Isabelliny matky, paní Berkové. Té zase vyčítá mělkost jejích citů a autorku viní, že její hrdinka až neuvěřitelně rychle mění své náhledy. Kritiku ale nezasluhují jen ženské postavy románu, Ferdinand Schulz kárá i postavu Nalžovského. Nenechme se splést příznivým začátkem rozboru druhé hlavní mužské postavy románu, Domina. Ferdinand Schulz o něm tvrdí, „že je jedinou zdařilou postavou“, ovšem pouze v tom případě, že by se autorka pokoušela o román humoristický. Ačkoli líčen všemi superlativy, přičemž není ničím jiným „než prostořekým planým dobrodruhem“. Rozhořčenost autora kritiky dochází ve svém závěru vrcholu. Odmítá řadit román Sophie Podlipské vůbec mezi romány salónní, neboť zobrazuje společnost ve lživém, nepříznivém světle. „Takové zjevy nesmíme nechávat platiti za život salonní, nýbrž, jak nám to koliv připadá za těžko, přec vidí se nám i nevyhnutelně nutno nepokrytě vysloviti:

⁵¹ Literatura. *Světozor*, 1879, s. 34.

⁵² SCHULZ, F. Nové písemnictví – román a povídka. *Osvěta*, 1879, s. 251-253.

⁵³ Tamtéž, s. 251.

že se takto vůbec psáti nesmí, jako nesmí kritika nad takovými estetickými nedostatky, nad takovým scestím obě oči přihmuřovati.“⁵⁴

Trojice soudobých kritik uzavírá stat' Otakara Mokrého uveřejněná v časopise *Lumír*⁵⁵. Ten označuje román Nalžovský za zajímavý literární zjev, který se vyznačuje „uměleckou úměrností, celkovým souladem a pilným propracováním jednotlivostí.“⁵⁶ Otakar Mokřý si všímá, že děj románu postupuje klidným tokem kupředu, přičemž odbíhá v mnoha zajímavých peripetiích. Vyzdvihuje především autorčin cit pro vylíčení kraje i lidských povah. „Veškerý povahy jednajících osob provázeny jsou tímto líčením duševního boje, jež na půdě romantické vzájemně podstupují, takže dílo samo působí převládajícím dojmem psychologického románu.“⁵⁷ V románu *Sophie Podlipské* nechybí jejím postavám ona psychologická prokreslenost. Vylíčení ženských postav vyzdvihuje autor nad postavy mužské, ovšem podotýká, že jsou líčeny s jistou dávkou idyličnosti.

Na rozdíl od předcházející kritiky, uzavírá autor své hodnocení velmi vzletně: „... románu, kterýž i svým půvabným, a i při své jednoduchosti od samého již počátku poutavým dějem, zvláště ale ryzostí a čistotou myšlenek v něm uložených, náleží k nejlepším pracím paní Sophie Podlipské a k nejvzácnějším našim románům vůbec.“⁵⁸

Větší pozornost v dobové literární kritice vzbudily také *Povídky* od Sophie Podlipské. V příspěvku uveřejněném v literárních listech⁵⁹ František Pražský hned v úvodu nastiňuje důležitost literatury určené pro dospívající čtenáře. A poukazuje také na neuspokojivou situaci, která v této oblasti panuje v české literatuře. Vzápětí však s radostí vyzdvihuje právě Sophii Podlipskou jako nejvíce zasloužilou spisovatelkou v této oblasti. „Podlipská zná děti, zná je netoliko povrchně, nýbrž vnikla vnímavým okem ženy a matky v ta útlá srdéčka, v tužby a myšlénky je ovládající, věnovala tomu životu dětskému pozornosti všeliké a tak jsouc připravena jala se psáti pro dítky.“⁶⁰ V závěru sice autor kritiky poukazuje k některým nedostatkům, upozorňuje, že některé z 19 povídek jsou více zdařilé, jiné méně, ale celkově

⁵⁴ SCHULZ, F. Nové písemnictví – román a povídka. *Osvěta*, 1879, s. 253.

⁵⁵ MOKRÝ, O. Nalžovský, *Lumír*, 1879, s. 63.

⁵⁶ Tamtéž, s. 63.

⁵⁷ Tamtéž, s. 63.

⁵⁸ Tamtéž, s. 63.

⁵⁹ PRAŽSKÝ, FR. Povídky od Žofie Podlipské. *Literární listy*, 1883, s. 82.

⁶⁰ PRAŽSKÝ, FR. Povídky od Žofie Podlipské. *Literární listy*, 1883, s. 82.

knihu povídek od Sophie Podlipské všem čtenářům vřele doporučuje. Svou kritiku potom ještě rozšiřuje, to když vycházejí další dva svazky autorčiných povídek pro mládež. I tato kritika, uveřejněná v Literárních listech⁶¹, je nesena ve stejném duchu. Povídky jsou tak „novým důkazem, že spisovatelka prostinkou látku dovede zpracovati tak, že mládeži poskytne nejen zábavy, nýbrž i vhodného poučení.“⁶²

K druhému vydání románu *Osud a nadání* se na stránkách časopisu *Ženský svět* vyjadřuje Pavla Maternová⁶³. I ona hodnotí román Sophie Podlipské velmi pozitivně, dokonce jej označuje za jeden z nejlepších autorčiných prací, protože nejvíce odráží autorčiny vlastní životní postoje a názory. Tvrdí, že čtenář „pozná z tohoto díla nejlépe Podlipskou celou.“⁶⁴

Mnohem častěji potom v dobové odborné literatuře vycházela pouze krátká upozornění, otiskovaná v případě vydání některých z knih Sophie Podlipské⁶⁵.

Citované kritiky jen dokládají, že pohled na dílo Sophie Podlipské byl již v její době poměrně nejednotný. Jisté je, že Sophie Podlipská měla okruh čtenářů, kteří vyhledávali její knihy. Sporné je, nakolik byl tento zájem motivován literárními kvalitami jejích prací a nakolik jen výběrem poutavých témat, kterými se střefovala do vkusu tehdejšího nejširšího čtenářstva.

⁶¹ Pražský, FR. Povídky od Žofie Podlipské. *Literární listy*, 1883, s. 166.

⁶² Tamtéž, s. 166.

⁶³ MATERNOVÁ, P. *Osud a nadání*. *Ženský svět*, 1897/98, roč. 2, s. 84.

⁶⁴ Tamtéž, s. 84.

⁶⁵ viz DLOUHÝ, FR. *Ztracené dítě*. *Literární listy*, 1883, s. 25.

4 Pokus o konfrontaci díla Sophie Podlipské a Karoliny Světlé

Za hlavní cíl své práce jsem určila porovnání významu dvou sester spisovatelek, Sophie Podlipské a Karoliny Světlé. Výsledkem přitom mělo být potvrzení, či vyvrácení tvrzení, že mladší z nich, Sophie Podlipská, zůstávala svou tvorbou ve stínu starší úspěšnější sestry, Karoliny Světlé.

Již v předešlých kapitolách, které se pokoušejí přiblížit autorský styl Sophie Podlipské, bylo možné v jejích pracích najít některé prvky vhodné ke srovnání s díly její starší sestry. Například v krátké novele *Láska budoucnosti* se objevuje motiv lásky a oběti, tolik typický právě pro díla Karoliny Světlé. Dále například v románu *Na domácí půdě* zase důležitou úlohu hraje vztah mezi matkou a dcerou, také se objevující v některých románech Karoliny Světlé. Já jsem se však rozhodla zaměřit svou pozornost vždy na konkrétní dvojice děl obou spisovatelek, a ty konfrontovat mezi sebou.

Z bohaté tvorby obou sester jsem vybrala ta díla, která mají některé společné rysy a lze je tedy vzájemně srovnávat. Stranou jsem ponechala tvorbu Karoliny Světlé čerpající náměty z ještědského prostředí. Tyto její vesnické romány a povídky jsou všeobecně známy a velmi ceněny. V pozadí však dnes zůstávají její romány odehrávající se v pražském prostředí či její salónní novely. A právě ty jsem se rozhodla využít pro své záměry.

Už na počátku své práce jsem si byla vědoma toho, jak těžké je srovnávat díla a literární styl autorek tak zcela odlišných. Ale právě hledání a pojmenovávání těchto odlišností je hlavní cíl mé práce.

4.1 Práce s psychologizací postav (*Nalžovský vs. První Češka*)

Kniha Sophie Podlipské, nazvaná *Nalžovský*, je příběhem mladého profesora kreslení, který se zamiluje do své studentky, rozmazlené Isabelly. Mladá dívka jeho lásku opětuje, avšak čeká ji velký boj. Spojenectví nachází ve své matce, se kterou tak obnovují vzájemný cit. Bojují proti Isabellině otci, který pro dceru vybírá bohatší ženichy, například namyšleného profesora Domina. Kniha je plná drobných dějových peripetií, odehrávajících se na vile Berkovce. Ke šťastnému rozuzlení příběhu dochází teprve ve chvíli, kdy Isabella pozbývá své panovačnosti a rozmazlenosti a stává se tak dívkou hodnou svého ženicha, spisovatele Nalžovského.

Román plný intrik, *První Češka*, zasadila Karolina Světlá do pražského prostředí. Rod

Schönbergů patří mezi nejbohatší rodiny ve městě. Jitka, neteř rady Schönberga, trpí po smrti otce terorizováním mocichtivé matky Gabriely. Jitka vyrůstá v naprosté duševní izolaci, aby pozbyla zdravého rozumu. Díky pobytu na javornickém dvoře však zásluhou Vojtěcha Šembery pookřívá a nachází smysl života. Do Prahy se vrací jako sebevědomá mladá dívka. Tím vzbudí nevoli své matky, která správně poznala, že její dcera již nebude tou lhostejnou manipulativní loutkou. Dramatické vyvrcholení pak proběhne opět na javornickém dvoře, když se Jitka pokouší s Vojtěchem prchnout ze svého vězení na vysoké věži. Tehdy Gabriela i se svým milencem Emanuelelem umírá. Jitka se stává jedinou dědičkou obrovského majetku. Ona se ale rozhodne pro život v ústraní. V roce 1848 její dva synové statečně hájí práva Čechů v bojích na barikádách.

Ačkoli na první pohled se mohou oba romány zdát značně odlišné, přece jen je možné zde nalézt některé jejich společné rysy. V obou pracích autorky určitým způsobem pracují s psychologií svých postav. V obou románech totiž dochází k vnitřní proměně hlavních hrdinů. Jejich myšlení, jejich celá osobnost prochází jakýmsi duševním přerodem, který způsobuje, že na konci příběhu před námi vystupují postavy zcela odlišné od těch, které jsme poznali na začátku příběhu. Každá autorka však této proměny využila ke zcela jinému účelu.

To je patrné již z názvů obou prací. Sophie Podlipská pojmenovala svůj román jménem hlavního hrdiny. Už tento fakt naznačuje, že se bude jednat o román spíše životopisného zaměření, kde hlavním cílem autorky bude přiblížit nám hrdinovo nitro a jeho prožitky. Naopak, symbolický název románu Karoliny Světlé značí, že interpretace jejího díla bude mít mnohem větší cíl, než jen pobavit čtenáře. Už ze samotného názvu je patrné, že její dílo má určitou tendenci. Připomeneme-li si dobu, ve které autorka toto dílo tvořila, je zřejmé, že zde bude pracovat s tematikou národnostní a vlasteneckou. „Tehdejší dobu značila smutně nejhlubší skleslost národního uvědomění; jevila se tak hnusně, že naši vnuci cosi takového ani za možné míti nebudou a zajisté sebestřízlivější popis co přehnaný odloží. Čech přestal úplně Čechem býti; v celé vlasti nebylo snad dvacet mužů k národnosti české veřejně a s uvědoměním se hlásících.“⁶⁶

To jistě souvisí i s otázkou, kterému okruhu čtenářů bylo dané dílo primárně určené. Román Sophie Podlipské je v první řadě románem salonním⁶⁷. Avšak oproti jiným novelám a

⁶⁶ SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 14.

⁶⁷ viz LORENCOVÁ, H.; PETRASOVÁ, T. *Salony v české kultuře 19. století*. Praha: 1999.

viz SAK, R. *Salon dvou století*. Praha: 2003.

románům tohoto zaměření, její autorka obohatila o propracovanou psychologickou vrstvu svých postav. Někteří odborníci zařazují tento román do „škatulky“ románu sociálních. Ano, Sophie Podlipská zde ukazuje určitou vrstvu společnosti – pohybujeme se v prostřední zámožnějších měšťanských kruzích, ale její příběh je více komorní. Odehrává se vlastně jen mezi členy jedné rodiny, či osobami, které jsou s touto rodinou určitým způsobem spjati. V různých peripetiích příběhu se sice několikrát ocitneme i v jiném prostředí (domov babičky Kornelové, Valeriina rodina, chudý příbytek Nalžovského), ovšem autorka toto prostředí využívá jen jako dějiště pro svůj příběh. Nesnaží se na něm ukázat společenskou nespravedlnost, či sociální prohlubně.

Román Karoliny Světlé si zařazení mezi sociální romány zaslouží. I zde je sice příběh poměrně uzavřen do jedné rodiny avšak rodiny, jejíž členové se pohybují a vyskytují každý v jiném prostředí. Všichni však patří do jakési „zbohatlické“ vrstvy měšťanů, kteří sami sebe považují za něco víc než ostatní. Podle toho také jednají. A právě tady zaznívá kriticky autorčin hlas, když ukazuje, jak zkažené toto prostředí je. „Měšťák opičící se podle šlechty byl dávno zapomněl na někdejší důležitost svou v otčině, na slávu vzdělaných, udatných předků svých. Překrucoval mrzce svá slovanská příjmení, aby jejich rázný hlahol uši vyšších neurážel, hovořil všude a vždy jen cizáckým jazykem a materština lámala se pouze v zátiší domácím.“⁶⁸

Překvapivě v tomto románu Karoliny Světlé nenacházíme útočiště ve venkovském prostředí. Karolina Světlá spatřovala ve venkovském prostředí, především pak v prostém venkovském lidu, základ českého národa, jeho nejzdravější jádro. V tomto románu však venkovský lid nevystupuje kladně. Při prvním příjezdu Jitky na javornický dvůr autorka popisuje, s jakou povrchností se lidé hrnuli ke kočáru svých pánů, s jakou úlisností a podlézavostí se pokoušeli dosáhnout jejich přízně, ačkoli pod jejich jhem nejvíce trpěli. I jejich počáteční chování k Jitce nebylo prosté jisté krutosti. Snad lze toto jejich chování částečně omluvit tím, že javornický dvůr byl řízen bývalou služebnou z domu Schönbergovců, která vnášela do tohoto prostředí ony špatné vlivy.

Konečně však nemůžeme popřít účinek, který měl Jitčin pobyt na javornickém dvoře. Pookřála zde duševně i fyzicky. A stalo se tak právě mezi venkovskými lidmi.

⁶⁸ SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 14.

V tomto ohledu, v tomto kritickém společenském pohledu, lze tedy První Češku považovat za román sociální.

Nejobsažnější část srovnání si jistě vynutí jednající postavy obou románů. Sophie Podlipská bývá v tomto svém románu zvlášť ceněna za bravurně zvládnutou charakteristiku jednajících postav. Všechny postavy jejího příběhu jsou nám zde dopodrobna představeny. Dovídáme se o jejich rodinných poměrech i o jejich životní cestě.

V některých případech se však autorka nechává strhnout příliš podrobným líčením těchto, pro děj příběhu, leckdy nepodstatných informací. To jistě neblaze působí na celistvost díla, které těmito jednotlivými životopisnými medailonky, působí poněkud roztržštěně.

To, co Sophie Podlipská u svých postav podává na několika stránkách, podařilo se její sestře vystihnout dvěma či třemi dobře volenými větami. „Jaké to zvláštní oko! Bylo modré, lesklé a bodavé, jako kalený hrot ocelové dýky.“⁶⁹ Některým postavám ponechává i trochu jejich tajemnosti, nepředstavuje je ihned tak otevřeně jako Sophie Podlipská. Tak se například teprve v závěru celé knihy dovídáme, že Vojtěch Šembera je přímým potomkem Schönbergů, a tedy právoplatným dědicem jejich majetku. Karolina Světlá tak nechává čtenáře vytvářet si své vlastní úsudky, hledat vzájemné spojitosti.

Naopak Sophie Podlipská nenechává svým postavám žádné tajemství. Nenechává je ani příběhu. Vylíčí vždy vše naprosto otevřeně, čímž jistě ubírá svým knihám na přitažlivosti.

Zvláštní ocenění si Sophie Podlipská zaslouží za již několikrát zmíněné psychologické prokreslení jejích postav. Už jen v samotném způsobu vyprávění, kdy je každá kapitola podána pohledem jednotlivých postav. Například hned v úvodu knihy cestujeme společně s Valinkou vlakem na vilu Berkovu. Jejím očima pozorujeme přírodu, jejím prostřednictvím poprvé poznáváme ostatní obyvatele Berkovky.

Kromě toho se Sophie Podlipská nebála pustit do složitého studování proměny lidského ducha – s trochou nadsázky můžeme tvrdit, že se snaží postihnout psychologický vývoj osobnosti. Dle mého názoru je právě v této stránce její veliká síla. Nepracuje totiž účelově, u tohoto příběhu netušíte, jak vše dopadne. Sledujete duševní uzrávání Isabelly a nejste si jisti, zda někdy nabude takové výše, aby byla schopna plně přijmout lásku Nalžovského. Sledujete její proměny, které jsou vrtkavější než aprílové počasí a které už vás začínají nudit právě svou proměnlivostí. A právě v tom je ona velká pravdivost a tím

⁶⁹ SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 17.

i přesvědčivost autorčina podání. Uvěříte, že tak to muselo skutečně být, protože kdyby ta celková proměna probíhala rychleji, byla by jen těžko uvěřitelná.

Karolina Světlá tuto „psychologickou stránku“ svých postav pojímá poněkud odlišně. Její vypravěčský styl je jedinečný svou přímostí. Autorka se příliš nezastavuje u popisu prožívání svých postav, nelibuje si v rozsáhlých filozofických pasážích. Její vyprávění je v tomto smyslu přímočaré. Povaha a záměry jejích hrdinů vysvítají především z jejich jednání. To autorka popisuje velmi názorně, ovšem bez zbytečných odboček. Vyprávění je tak plynulé, svižné. Ale přesto velmi obsáhlé. Kromě ústřední linie příběhu je zde mnoho vedlejších jednání, motivů. Přitom nelze ani jediný děj považovat za episodní, naopak vše do sebe vzájemně pasuje, vše se podmiňuje. Přesto zůstává vše velmi přehledné.

Důvodem volby knih k mému srovnání byl především jakýsi duševní „přerod“, které hlavní postavy v obou knihách prodělají. V případě díla Sophie Podlipské je to postava Isabelly. Její zprvu dívčí duše se proměňuje, až v ní nakonec nalzáme mladou ženu s urovanými názory. Postava Nalžovského se nám v závěru knihy stále více ztrácí v pozadí. Stále je však přítomen v myšlenkách jiných postav a on tak vlastně nevědomky stále ovlivňuje děj. Ačkoli je to postava spíše pasivní.

Postava Jitky v románu Karoliny Světlé se projevuje zprvu s opačnou tendencí než postava Nalžovského. Její postava je v celé první části knihy zastíněna postavou její matky Gabriely. Při popisu její povahy a konání jakoby autorka nacházela mnohem více potěšení. Gabriela a pan rada Jiljí jsou povahami velmi podobní, zvláště je spojuje jejich ctižádost a touha po moci. Jsou typem silných osobností, které chtějí vládnout. Gabriela je potom bohatší o dávku vášnivosti, kterou projevuje zvlášť ve svém milostném vztahu k Raimundovi.

Nejvíce ideálů vložila ovšem autorka do postavy Jitky. U té dochází na venkově k jakémusi „lidskému i společenskému probuzení“. Ozdravení její duše jde ruku v ruce ozdravení fyzickému – v tvrdé selské práci nachází sílu, se kterou je potom schopná naplno vnímat Vojtěchovy náhledy. Její probuzení je velmi rychlé, prakticky se uskuteční během bouřlivé noci ve Vojtěchově chatrči.

„Nedotýkej se tak zlehka této posvátné knihy, neb věz, že duše umírající matky tvé v ní spočívá!“ „Duše umírající matky mé?“ žasla dívka. „Ano, držíš dějiny české vlasti v rukou, sestro nešťastného lidu, který zde všude na těchto polích a stráních pod bičem surového cizince se svíjí!“... „O vše tě oloupili, lide můj! Bohatství, jazyk, osvětu ti vyrvali, ale

upomínku na někdejší slávu tvou ti přece vzítí nemohou, dokud tato svatá kniha trvati bude!“⁷⁰

Sophie Podlipská nejspíš záměrně volila charaktery velmi kontrastní (sebevědomý Domin - podceňující se Nalžovský, dominantní Berka - submisivní Berková, apod.), takové, které sobě vzájemně odporují, a proto by jejich střetávání mohlo vést k zajímavým situacím. Avšak ačkoli autorka dokáže takové situace výborně rozehrát, vždy je dovádí ke smírnému konci. Jakoby se bála pouštět své postavy do konfliktů a opět je raději nechává řešit tyto konflikty spíše v jejich nitru.

Přestože poznáváme vnitřní prožitky každé postavy, jejich vnitřní boje – jsou tyto boje jen uvnitř nich samých. Plastičnost jejich ducha tak nemůže vyniknout a ony působí na čtenáře příliš pasivně. Konflikty, ke kterým dochází, se řeší spíše v úrovni „přemýšlení a uvažování“. Chybí zde akce, která by děj oživila, zrychlila. Naopak různými filozofickými a psychologickými odbočkami děj spíše zpomalovala: „Ten poctivec, takových lidí je málo.“ Já však doufám, že je jich více, než se myslí. Jsou jenom nepozorováni, přejdou bez hluku jevištěm života, co činí je jenom cítit, není toho znát, oni působí, že společnost se udržuje, že věříme v poctivost a že ji ctíme. Setkáváme-li se s nimi maně, snadno je podceňujeme, jsme k nim lhostejní, myslíme, že jsou to lidé obyčejní. Já však počítám vždy mezi šťastné dny života svého, setkám-li se někdy s jedním z nich.“⁷¹

Vyprávění Karoliny Světlé se zpočátku jeví také ve stále stejném tempu. Ovšem v několika scénách dochází k dramatickému vyvrcholení. Jsou to scény, které nad ostatní vynikají právě svou dramatičností. Mezi tyto scény se dá jistě zařadit tragická scéna přinesení polomrtvého Bedřicha a následný výstup nad jeho mrtvolou, scéna, kdy Jitka odříkává českou modlitbu, okamžik kdy Jitka prchá z javornického dvora omráčená pohledem na mučírnu a v neposlední řadě celá závěrečná část knihy odehrávající se opět na javornickém dvoře. Tyto scény mají podobu jakéhosi vlastního dramatu uvnitř celé knihy. I když se vyprávění poněkud zpomalí, nepustí autorka své čtenáře navozením dokonalého napětí. Právě v těchto dramatických okamžicích spočívá kouzlo jejího vypravěčského stylu. „Tu zaplápolala lampa, která velký pokoj duchovitou září mdle osvětlovala, a prskajíc, jako náhlým průvanem uhasla.

⁷⁰ SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 141.

⁷¹ SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 232.

Gabrielu obestřela najednou tma, krev v ní zledovatěla pověřčivým strachem. Chtěla na komornou zavolati, hlas jí selhal; chtěla zazvoniti, její třesoucí se ruka nenalezla zvonce; chtěla prchnouti, nohy jí vypověděly službu. Tu znenáhla zatemnělá okna objasnila zvenčí ostrá zář jako z plápolajících plamenů: temný ruch se ozýval po náměstí, teď před samým domem, teď i v průjezdě na schodech... a blíže se pořád více a více jejímu pokoji, rozléhal se jako hlasitý pláč, zděšený křik, bědování...⁷²

Tyto napjaté scény doprovází drama přírody – bouřící vítr a déšť, to je nejčastější kulisa těchto scén. Ovšem příroda v tomto případě není pouhou kulisou, naopak je velmi důležitým činitelem, kdy jedno podmiňuje druhé. Jakoby venkovní bouře vyjadřovala vnitřní bouři jednajících postav. „Bělaly a kroužily se v záři blesků ve svých korytech jako báječní hadové s vlajícími, daleko se rozstříkujícími hřívami; podemílaly ve svém vzteklém spěchu zuřivě skály jim na bouřlivé cestě překážející a koulely je jako lehké hračky do polekaného údolí; vyvracely stoleté stromy a s běsným jekotem odnášely je na svých pěnících se hřbetech, a opírajíce je o jiné, jich síle vzdorující, tvořily si z nich hněvivě jezy a vypínaly se s dvojnásobným hukotem přes ně. Kam Vojtěch vstoupil, tam mu podtrhoval řvoucí proud nohy; oč se chtěl opírat, to se s ním skácelo; jen rozčilení duševní, v němž si nevšímal rozvztekleného živlu okolo sebe, hledaje v této říčící směsici úzkostlivě bělavý obrys prchající postavy, nedalo mu klesnouti...„Jitko!“ volal do burácejícího lesa; „přítel, bratr tě volá!“⁷³

Právě tempo vyprávění je jedním z nejdůležitějších momentů, ve kterém autorský styl obou sester velmi liší. V neprospěch Sophie Podlipské je nutno uznat, že právě tempo jejího románu se jeví stereotypní, nedokázala ve čtenáři tak jako její sestra vzbudit napětí, dramatičnost.

Nechybí opět motiv oběti – Vojtěch i Jitka jsou ochotni obětovat vzájemnou lásku, aby Jitka mohla bojovat za správnou věc. „Vždyť si byla tak horoucně na něm žádala život užitečný a činný, on jí podával teď více; on odhrnul před ní život vznešený, plný odříkání a ctnosti, zasvěcený těm, které byla vždy tak vřele co bratry své kochala... přijmouc jmění,

⁷² SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 32.

⁷³ SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 125.

které vždy odstrkovala, mohla mnoho působiti: co tu okovů, které přelomiti, co tu břemen, které odnítí mohla!...“⁷⁴

Když potom zjišťuje, že takový boj by byl marný, prchá se svým milencem. Právě v tomto okamžiku se tato kniha nejvíce liší od ostatních knih Karolíny Světlé – hlavní hrdinka, když se dozvídá, že ji bude čekat buď život v klášteře, či mezi blázny – rozhodne se uprchnout s milovaným Vojtěchem. Kupodivu za toto rozhodnutí není autorkou trestána, naopak je odměněna životem mezi prostými lidmi. Tam, uprostřed horské samoty, může být buditelkou, jakou nebyla ve velkém městě, avšak skrze své syny může uskutečňovat „nápravu světa“.

A právě v celkovém vyznění obou románů je jejich nejcitlivější rozdíl. Celým románem Karolíny Světlé zaznívá určité poselství. Když ponecháme stranou hlavní tendenci této knihy – vzbudit český národ z jeho letargie probuzením jeho vlasteneckého cítění – můžeme tu obecně spatřovat povinnost bojovat za vlastní ideály. Tak jako Jitka a Vojtěch, kteří byli ochotni pro věc, které věřili, obětovat vlastní štěstí.

Nakonec se oběma mladým lidem podaří dosáhnout jak vlastního štěstí, tak dostát svým povinnostem. Román *Sophie Podlipské* končí také šťastně, avšak cítíme, že závěr je to poněkud zidealizovaný a v reálném životě se vyskytující jen velmi náhodně. V tomto ohledu by snad bylo možné román *Sophie Podlipské* považovat za nadčasový – ovšem spíše v negativním slova smyslu. Čtenář, toužící po zpestření svého času nenáročným románem, v něm nalezne to potřebné.

I román Karolíny Světlé je přes svou tendenčnost román nadčasový. A to především zásluhou velmi poutavého příběhu, který zaujme nejednoho čtenáře. A právě proto budou její romány vyhledávány a čteny i v budoucnosti.

⁷⁴ SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání, s. 189.

4.2 Obraz české historie (*Anežka Přemyslovna vs. Zvonečková královna*)

Dcera českého krále Přemysla Otakara I., sedmnáctiletá princezna Anežka, pobývá již třetím rokem na vídeňském dvoře, aby se zde připravila na roli budoucí rakouské královny. Její snoubenec, teprve třináctiletý domýšlivý Jindřich, však svou snoubenku zavrhne a dá přednost její mladší sestřenici Markétě. Ponížená Anežka se vrací do českého království. Následuje šťastné shledání s matkou a bratrem na hradě Zvíkov. Anežka udobřuje svou rodinu i se zapuzeným královým synem Vratislavem. Anežka se stává klariskou a celý svůj život zasvětil péči o druhé.

Román *Zvonečková královna* se odehrává na konci 18. století. Vdova Nepovolná, obývajíc dům U pěti zvonečků, chce dobýt zpět vliv svých bratří – jezuitů. Ke svým záměrům se rozhodne využít krásy vnučky Xavery. Její plány jí však překazí Klement, vůdce spolku zednářů, bojující právě proti jezuitům. Klement vzdělává Xaveru, doporučuje jí významné knihy a Xavera se do mladého muže zamiluje. Když jej však chce varovat před nebezpečím, které mu hrozí, obviní ji Klement z vyzvědačství. Xavera, uražena do hloubi duše, pak nechává Klementa zatknout. Když pak spatří, jak tělo jejího milého pohřbívají v zahradě, zešílí. Mladší bratr Klementa Leokad, se stává knězem, a jeho kázáním naslouchá i malý chlapec – Bernard Bolzano.

Proč jsem si ke svému srovnání zvolila právě román *Anežka Přemyslovna* od Sophie Podlipské a román *Zvonečková královna* od Karoliny Světlé? Hlavní důvod mé volby je zjevný. V obou případech se jedná o historické romány. Autorky zasadily své příběhy mimo svou současnost, i když každá zvolila jiné období z českých dějin. Nabízí se tak otázky, jak každá z autorek zpracovávala historické téma, jak pracovala s historickými fakty, k jakému účelu využily ve svém románu historického pozadí.

Další spojitost je jistě ve volbě tématu. Obě autorky v těchto knihách řeší určité „vyšší téma“. Neomezují se jen na vyprávění příběhu. Například v obou případech hraje důležitou úlohu náboženství, avšak každá z autorek na něj nahlíží ze zcela jiného úhlu pohledu.

Srovnání si jistě opět zaslouží i obě hlavní hrdinky. Ačkoli svou rozdílností připomínají vodu a oheň, v obou knihách jsou vystaveny podobným překážkám, řeší podobné problémy. Avšak každá je řeší zcela jiným způsobem. Právě tím se nabízí cenný materiál pro vzájemné srovnání.

Pokud se budeme přidržovat osnovy našeho srovnání, navrhnuté v úvodu kapitoly, zastavíme se nejprve u onoho historického hlediska v obou románech. V případě Sophie Podlipské můžeme její román *Anežka přemyslovna*, bez nejmenších pochybností, zařadit

k románům historickým. Autorka zpracovává životní osudy reálné historické postavy, české princezny Anežky Přemyslovny, žijící na přelomu 12. a 13. století. Ve Zvonečkové královně je hlavní hrdinkou dívka, která jistě nemá žádný „historický význam“, snad je i postavou smyšlenou. Teprve v závěru celé knihy se zmiňuje jméno Bernarda Bolzana – významného pražského teologa a filozofa, ale především osobnosti, které si Karolina Světlá velmi vážila. I tento román lze považovat za román historický, neboť většina jeho děje se odehrává na konci osmnáctého století, po smrti císaře Josefa II., tedy mimo autorčinu současnost.

Tímto časovým zařazením svých románů jako by autorky jen potvrdily své „historické priority“. Zatímco Sophie Podlipská upřednostňovala z českých dějin vždy ty nejstarší (pověsti o vzniku Čech) či dobu nejranější existence českého království, její sestra s oblibou zasazovala své příběhy do josefínské doby, doby druhé poloviny 18. století.

Díla obou autorek se liší především v jejich práci s historickými fakty. Obě s nimi pracují velmi pečlivě, avšak každá je využívá ke zcela jiným účelům. Sophie Podlipská využívá historických událostí ve svém díle, jen jako jakési kulisy. Kulisy, před kterou se odehrává životní osud Anežky Přemyslovny. Hlavním cílem tady totiž není vystihnout dobu jejího života, ale spíše její osud, zachytit její prožívání.

Karolina Světlá naopak využila své postavy, aby dokreslila onu pohnutou dobu konce 18. století. Kromě poutavého milostného příběhu tady totiž vyzdvihuje téma náboženství, ale především boje za svobodu ve vlastním národě – ať již svobodu náboženskou či osobní.

Právě v tomto momentu je možné opět sledovat tendenci, která se projevuje i v mnoha jiných dílech Karoliny Světlé. Je to opět jakýsi myšlenkový přesah jejích děl, kdy se vždy svým románem snaží předat určité poselství, určitý vzor správného chování. Tím se právě odlišuje její tvorba od tvorby její mladší sestry. Neboť díla Sophie Podlipské takový přesah nemají. Ona se svými romány snaží především zprostředkovat zajímavý životní osud, či vnitřní prožívání hlavních postav svých knih.

Když se vrátíme zpět k onomu „historickému hledisku“ nelze Sophii Podlipskou obvinít, že pracovala povrchně s touto složkou svého románu. Naopak – kromě základních, doložených historických faktů, zpestřila své vyprávění i postřehy z tehdejšího každodenního života. Pozornost jistě vzbuzují pasáže, kde velmi názorně popisuje dobové oděvy. „Z její zelených damaškových šatů visely jí jako křídla dlouhé úzké rukávy, hranostajem lemované a podšité, až na zem přes bledožluté rukávy oděvu spodního. Na hlavě měla vínek zlatý, v němž se třpytily drahokamy a s něhož průhledný stříbrotkaný závoj splýval jí na kadeře. Na jejím obleku nebylo šetřeno zlatého krumplování kolem krku a rukávů. Vše lesklo se na ní a hrálo

v živých barvách.“⁷⁵ Stejně výstižně se jí podařilo navodit atmosféru středověkých rytířských turnajů.

Své vyprávění se snažila umocnit citáty z dochované literatury – na několik míst knihy vložila písně psané staročeštinou. Sporný je ovšem jejich účinek. V některých pasážích působí na celek díla nepatřičným dojmem. Čtenář je najednou zaskočen zvláštním jazykem, musí zpomalit své čtení a leckdy i při největší snaze nerozluští poslání těchto „historických vsuvek“. Tím se opět zpomaluje celkové tempo autorčina vyprávění.

Poněkud rušivě působí v knize vystupování autorky samotné. Sophie Podlipská na několika místech vystupuje ze své role vypravěče a obrací se přímo ke čtenáři. Koná tak především v místech, ve kterých by jí mohla být vyčtena historická nepřesnost. Autorka se proto raději omlouvá čtenáři, že na takových místech popustila uzdu své literární fantazii. „Právem romanopisce, jenž vůdci svému historikovi odbíhá a nadbíhá na perutích obraznosti, odkud však vždy zas poslušen a zkrocen k přísnému vůdci se vrací, podoben Arielovi, sloužícímu dobrovolně svému panovníku, uvádím obraz hradu tehdejšího.“⁷⁶ V jiných místech se zase hrdě hlásí k pravdivosti uváděných událostí.

Karolina Světlá pracuje s historickými fakty v této své publikaci zcela odlišně než její mladší sestra. Pozornost zaměřila spíše na „velké dějiny“. Zajímají ji především politické události, náboženské reformy, jednotliví panovníci české země, ale její zájem přesahuje i hranice naší země. Přibližuje události v rozbourané Francii a jejich možný vliv na vývoj v naší zemi. Zvláště v první části knihy líčí tyto události velmi pečlivě, snad až příliš na úkor vlastního příběhu. „Ano teď, kdy tmáři a zpátečníci všeho druhu sbírají polekaně všechny své síly, aby se opřeli zúrodňujícímu a oživujícímu ruchu, jímž se chvěje západ, jímž se zachvěje brzy celá Evropa, pochopí-li člověčenstvo, že na orloji jeho těžkých osudů konečně se chystá uhoditi hodina jeho osvobození, že zapění galského kohouta zvěstuje i jemu, že po dlouhé bouřlivé noci, stále otrásané hromovými ranami válek hříšných a děsně osvětlené ničujícími blesky lidského fanatismu, nastává rosné jitro budoucnosti šťastnější, za jejímiž

⁷⁵ PODLIPSKÁ, S. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká grafická akciová společnost Unie, 1904, 2. vydání, s. 14.

⁷⁶ PODLIPSKÁ, S. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká grafická akciová společnost Unie, 1904, 2. vydání, s. 215.

modrojasnými rouškami vidím třpytiti se zlaté sloupořadí, kdež trůní jediná kněžna, kteréž pak se klaněti bude – svatá věda.“⁷⁷

Možným důvodem, proč se Karolina Světlá vyhýbala líčení životního stylu tehdejších lidí, je jistě i ten, že tato doba nebyla tak mnoho vzdálena její současnosti. A zvláště někteří starší čtenáři znali tuto dobu z vlastní zkušenosti, snad tedy přišlo autorce zbytečné se o této době obšírněji zmiňovat. Jisté je, že čtenář takové informace v knize nepostrádá, nepotřebuje je k dokreslení situace ani pochopení jednání postav.

Souvislost obou děl je možné spatřit i v jejich náboženské tematice. Sophie Podlipská, oproti svým jiným publikacím, v tomto románě vystupuje jednoznačně na obranu náboženství. Její hlavní hrdinka je reprezentantem všech křesťanských ctností. Její charakter lze popsat velmi zjednodušeně heslovitými slovy – dobrota, láska, pokora a ušlechtilost. Cílem život je péče o druhé a život v náboženské pokoře. A takový by měl být cíl života každého člověka, kterého lze dosáhnout jen životem v souznění s Bohem.

Anežka Přemyslovna žije velmi intenzivním náboženským životem, přičemž její víra je opravdová. Bůh je jí největší láskou, největší oporou. V náboženství nachází to, co v pozemském životě postrádá. Pouze v jediném okamžiku je vystavena pochybnostem o své víře. Stává se tak tehdy, když na sebe bere úlohu misionářky, která se snaží obrátit ke křesťanství poslední skupinu pohanů žijící nedaleko Českého Krumlova.

V celé knize je ale náboženství podáno jako něco harmonického, co patří k životu člověka, co jeho život doplňuje. Autorka tak jistě nechtěla jen ctít dobu, ve které se příběh odehrává (doba šířícího se vlivu křesťanství – křížové výpravy, vznik církevních řádů), ale musela zachytit důležitou součást Anežčina života, kterou jistě bylo náboženství. Podařilo se jí to mistrně, neboť v žádném okamžiku nelze zpochybňovat Anežčinu víru, nikde nepůsobí falešně.

Karolina Světlá pracuje s tématem náboženství účelově. Tentokrát jsme coby čtenáři v poněkud jiném postavení, než na které jsme u románů Karoliny Světlé zvyklí. Tentokrát stojíme na straně odpůrců náboženské svobody, sledujeme příběh spíše pohledem náboženských fanatiků. Ano, vdova Nepovolná je svou vírou až fanatická. Ovšem pochybujeme, zda je její náboženské přesvědčení skutečné, či zda je jí pouze

⁷⁷ SVĚTLÁ, K. *Zvonečková královna*. Praha: L.Mazáč, 1940, 10. vydání, s. 90.

prostředkem k uchvácení moci. Snaží se totiž vrátit katolické církvi její výsadní postavení, které jí bylo odňato nástupem Josefa II. na trůn rakouského císařství. Vydání patentu, zajišťujícího náboženskou svobodu tak považuje vdova Nepovolná za největší křivdu spáchanou na národu. Křivdu, k jejímuž napravení musí ona dopomoci. Xavera pak trpně přijímá stanoviska své babičky, aniž by o své víře příliš uvažovala. Chápe ji jako něco samozřejmého.

Náboženství v tomto románě Karoliny Světlé tedy vyznívá spíše jako něco negativního. Náboženství, které dává prostor intrikám a falešnosti (vdova Nepovolná je zodpovědná za smrt dceřina milence, páter Inocenc využívá svého postavení k zajištění vlastního pohodlí, apod.)

Konečně srovnání si zaslouží i hlavních hrdinky obou románů. Obě postavy se od sebe velmi odlišují – svou povahou, smýšlením, přístupem k životu. Přesto jsou postaveny před podobné „životní zkoušky“. Obě nahlízejí na svůj život především jako na „povinnost“, kdy si je každá z nich vědoma úkolu, který musí za svého života vykonat. Obě jsou vystaveny ponížení, jedna je veřejně tupena snoubencem, druhá je v tichosti uražena do hloubi duše svým milovaným. Každá z nich se však k této potupě staví jinak. Konečně jejich rozdílnost vrcholí v naplnění osudu každé z nich.

Společné hrdinkám obou knih je jejich krása, kterou zastihují dívky, pohybující se v jejich okolí. Tady však zatím jejich podobnost končí. Anežka Přemyslovna je v knize líčena velmi jednostranně. Je zde zobrazena jako jakýsi ideál, který vyčnívá nade všemi ostatními. Anežka je krásná, přesto skromná, laskavá ke všem bez rozdílu, obětující svůj život Bohu a službě jiným. Svou dokonalostí probouzí v čtenáři otázku, zda je vůbec možné, aby někdo takový reálně existoval. O Anežce se vskutku nedozvídáme nic negativního, co by ji poněkud přibližovalo běžnému smrtelníkovi. „Ale nad nimi stála Anežka se sepjatýma rukama a nebeským úsměvem na rtech, obraz anděla strážného lidské a boží lásky na zemi.“⁷⁸ Například ve scéně, kdy se Anežka ztrácí svým průvodcům při zpáteční cestě do Čech. Tehdy se ocitne uprostřed jednoho z posledních pohanských kmenů na našem území. Anežce se podaří několika slovy vyvrátit jejich dosavadní víru a obrací je ke křesťanství. Tato scéna působí velmi idealizovaně. Copak je skutečně možné, aby se lidé tak snadno vzdali víry, kterou vyznávali celá století?

⁷⁸ PODLIPSKÁ, S. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká grafická akciová společnost Unie, 1904, 2. vydání, s. 166.

Anežka je v knize líčena právě především jako horlivá křesťanka. V jejich vidinách se jí zjevuje Panenka Marie a kněžna Libuše. Snad chtěla autorka naznačit, že v Anežce se prolínají duše obou těchto velikých žen. Avšak, co je na Anežce poněkud problematické, je její obrovská pasivita. Snad vlivem zásady o křesťanské pokoře, působí Anežka až příliš netečně. Poprvé to lze spatřit ve chvíli, kdy trpně přijímá Jindřichovo bezohledné zacházení. Místo, aby hrdě ukázala mladému snoubenci, že ona je nevěstou hodnou jeho postavení, staví se do role mlčenlivé trpitelky. Dokonce se nechává veřejně ponižovat mladší sestřenicí Markétou, která ji zcela otevřeně svádí snoubence. Anežka se ani jednou nevzbouří, naopak přijímá trpně svůj úděl. Na jediné záchvěvy citu můžeme usuzovat tehdy, když autorka píše, že se v Anežčině oku zaleskla slza. Tak se však děje velmi často.

Anežka by byla ochotná přijmout nemilovaného muže jen, aby dostala povinnosti vůči národu, i když by se tím stala vlastně mučednicí. Během událostí je nakonec ze svých povinností vyvázána a navrací se do Čech. Tam potom zasvětil život bohu libé činnosti. Umírá s pocitem naplněného života.

Xavera Nepovolná je postavou v podání Karoliny Světlé mnohem živější. V celém zástupu viděli lidé téměř jen ji, vedle a kolem ní zdálo se každému vše jen mdlé a všední. Její povaha zde není tak jednostranně zřetelná. Na jedné straně vidíme dívku, která byla zmanipulována svými vychovateli, a nemůžeme ji tedy vinit, že bojuje za špatnou věc, ale na druhé straně už například v počáteční kapitole, kdy sedí babička svou vnučkou nad otevřenou šperkovnicí, vidíme v Xaveře také dívku velmi malichernou. Tyto protichůdné pocity o Xaveřině povaze nás pak provázejí po celý příběh. Ani v závěru si vlastně nejsme jisti, zda si Xavera svůj osud skutečně zasloužila, či nikoli.

Xavera vidí úkol svého života také v získávání vhodných „duší“ pro jezuitký řád. Avšak ona tento úkol nečiní pro víru samotnou, ona jej vykonává s jediným cílem. Být prospěšná. Úkol je jí totiž vtiskován její babičkou a ona se jej ujímá jako posláním. Konečně je to první činnost, která ji vytrhává z dosavadního osamělého života. Xavera vykonává svůj úkol s obrovskou ctižádostí. Dokonce obětuje svému úkolu i Leokada, který rozrušuje soustředění na vykonání úkolu. Nechává jej na babiččinu radu odvést do kněžského semináře. Do této doby se jeví Xavera spíše jako postava záporná, avšak čtenář je k ní přesto shovívavý, neboť ví, že byla ovlivněna především babiččinou výchovou a není tedy schopna rozeznat negativní vlivy jezuitů.

Obracení Xavery se započne teprve schůzkami s Klementem. Xavera se tehdy opravdu „probouzí“. Její vývoj je však násilně přerušena zprávou, že Klement je vůdcem tajného spolku. Tehdy vystupuje postava Xavery nejživěji v celé knize. Uprostřed noci, obklopena

zuřícími živly, běží vstříc svému milému, aby jej varovala před nebezpečím, mu hrozícím. On ji však nevěří, ani když si na důkaz své opravdové lásky probodne broží rameno. Až do té míry je Xavera schopna bojovat o svou lásku. Avšak když ji Klement ani po tomto důkazu její lásky stále nevěří, urazí ji tím do hloubi srdce.

Urážku však neponechá bez odplaty a vyzradí Klementa jeho nepřátelům, čímž se počíná její neštěstí. Zdrvena výčitkami svého svědomí, kdy poslala na smrt jediného muže, kterého kdy milovala, umírá pološílená na jeho hrobě. Tím tragickým gestem se pomalu uzavírá celý příběh.

Xavera tedy vystupuje mnohem přesvědčivěji, její postava je velmi plasticky líčena. To je patrné například ze scény, kdy přemýšlí, zda to, co cítí k Leokadovi je skutečná láska, či ve scéně, kdy přihlíží Klementově zatčení.

Sophie Podlipská vložila jádro svého příběhu do jeho první části. Velmi podařená je právě úvodní část odehrávající se na rakouském dvoru. Popis návratu do Čech a následných tamějších událostí už působí jen jako jakési dovyprávění. Druhá část ztrácí ono kouzlo, kterým se právě vyznačovala první část. Snad je to i množstvím témat, která se zde řeší. Je to jednak možnost provdání Anežky za Bedřicha, germanizační tendence budoucího krále Václava, objevení se Vratislava, apod. Úplný závěr knihy potom působí jen jako strohý výčet historických faktů.

Přitom v první části knihy pracovala autorka velmi efektně. Například v postavě Sibylly a tajemného rytíře Epy se jí podařilo vnést do knihy tajemství i napětí. Scéna, kde popisuje mučení Sibylly kvůli její víře, působí velmi věrohodně. Je velká škoda, že se takové napětí nepodařilo autorce udržet v celém příběhu.

To román Karoliny Světlé se vyznačuje vzestupnou gradací. Napětí příběhu se stále stupňuje, aby vyvrcholilo ve scéně, kdy Xavera nejprve ztratí Klementa a později ve scéně, kdy přihlíží jeho zatčení. Další vyprávění má už charakter spíše smutného dovyprávění tragického zakončení.

Karolina Světlá však připojila ještě nadějně zakončení. Leokad je nakonec tím, který ponese Klementovi naděje, které snad dojdou naplnění prostřednictvím osobnosti Bernarda Bolzana. Takový závěr vynívá nejen optimisticky (vše zlé je pro něco dobré), zároveň také ale velmi tendenčně.

4.3 Pojetí lásky (*Milující neznámí vs. Společnice*)

Pro své závěrečné srovnání jsem zvolila novelu Sophie Podlipské s názvem *Milující neznámí* a novelu Karoliny Světlé nazvanou *Společnice*. Snažila jsem se svou poslední volbou „vyjít vstříc“ Sophii Podlipské, aby v žánru, ve kterém vytvořila nejvíce svých prací (salonní novela) mohla být důstojnou soupeřkou své sestry. Dalším důvodem byl jistě i fakt, že v obou případech se jedná o prózy kratšího rozsahu, tedy takové útvary, které byly Sophie Podlipské mnohem bližší a v nichž vynikala více, než v rozsáhlých mnohastránkových románech.

V novele *Milující neznámí* se hlavní hrdina, mladý intelektuál Hynek Michalovic, zamiluje do snoubenky svého nejlepšího přítele Vítka. Zamiluje se na základě jediné fotografie a přítelova vyprávění o krásné Konstancii. Když Hynek zjišťuje, že ani Konstancii není lhostejným, ujíždí před svými city na několik let do ciziny. Vrací se přesvědčený, že jeho zamilovanost již pominula. Avšak když se dozvídá, že se Konstancie nestala Vítkovou ženou, sám ji vyhledá. Poprvé se setkávají a oba cítí stejnou lásku. Přes drobné obtíže se jim nakonec podaří uzavřít sňatek.

Novela *Společnice* se odehrává v pražském domě paní radové. Ta přijme mladou dívku z chudé rodiny za svou společnici. Prostá Aninka pak zastává v domě roli té poslední sluzky. Jediné zastání nachází u hodného syna paní radové, Edmunda. Ten se zamiluje do krásné nájemnice v domě, baronky Almy. Aninka potlačí vlastní cit k Edmundovi a pomáhá mladému páru k štěstí. Její snaha je korunována zásnubním večírkem. Tam, uprostřed večerní zahrady, však na Edmunda zaútočí poražený sok, bratranec Jiří. Aninka skočí před útočníka a vlastním tělem zachrání svého pána. Při svatebním obřadu zdobí nevěstu Almu myrta, která vyrostla na Aniččině hrobě.

Samozřejmě i v tomto svém posledním srovnání jsem se snažila srovnávat díla obou autorek, ve kterých bychom mohli nalézt některé podobné myšlenkové záměry, podobná témata. Tyto dvě prózy jsem zvolila především z toho důvodu, že jsou zcela prosty dobových společenských témat. Ani jedna ze sester tady nevěnuje pozornost otázkám národnostním, či problematice společenské. Hlavním tématem obou prací je platonická láska a motiv oběti (typický pro většinu románů Karoliny Světlé), ovšem pokaždé v trochu jiné podobě.

Hynek i Aninka, hlavní postavy obou novel, reprezentují typy „čistých a nezkažených“ osob, kterým je štěstí druhých důležitější než jejich vlastní spokojenost. Hynek, ačkoli ví, že i Konstancie k němu hoří stejným citem, nechce ranit přítele Vítka, který by jeho lásku cítil jako zradu na sobě samém. Všechno se tedy snaží, aby Vítkův cit došel naplnění a Konstancie souhlasila se sňatkem. Když se mu i shodou jiných náhod podaří tohoto záměru

dosáhnout, ujíždí v den Vítkovy chystané svatby na dvouroční pobyt do Ruska, aby tam zapomněl na nešťastnou lásku.

Aninka ve své dobrotě a prostotě zažívá největší štěstí, když ví, že svou prací je mladému pánu prospěšná. Den jak den se sluncem vstávajíc, poslední v celém domě uléhajíc, beze všeho vyrazení jejímu věku přiměřeného, beze všeho jí potřebného odpočínutí, bez uznání, i beze všeho laskavého povzbuzení byla by snad podlehla – jedině myšlenka na mladého pána ji udržovala při síle. (str.46) Ona jediná také poznává, že je zamilován do krásné baronky Almy. Aninka ve své dobrotě trpí společně s Edmundem jeho nenaplněnou láskou. Když však zjišťuje, že i Alma nepřeje setníku Jiřímu, ale že miluje Edmunda, najednou u sebe pocítuje do té doby neznámý cit. Je jím žárlivost. Střetává se v ní touha po Edmundově štěstí zároveň s touhou po štěstí vlastním. Nakonec však v ní rozum vítězí nad citem a ona se stává zprostředkovatelkou mezi Edmundem a Almou. Viděla se, jak se v těsné komůrce za posvátné noční doby „za něj“ modlí, jak se jí zdá život tak malou obětí, aby mu blaho jeho vykoupila; viděla se, která s ním pláče a s ním truchlí. Hleděla dlouho na hvězdu, a čím déle na ni hleděla, tím větší se usedal mír v její duši. Zapomněla znenáhla na sebe: „...její žal umkl, tma a zápas ustoupily jasnému poklidu, a obraz „mladého pána“ se vynořil ze směsice bolestných, truchlivých pocitů výš a výše, až už se před ní zas jako nějaký ideál vznášel, kterému se smrtelník kloní s myslí pokornou a po němž nevztahuje rukou svých...Příběhy posledních týdnů se jí zdály pustým snem, jenž zmizel před velebnou září odříkající se lásky, pozemského prachu sprostěné...“⁷⁹

Zatímco Hynek odjíždí do Ruska, rozvíjí se tam po všech stránkách svého života, Aninka tiše trpí v ústraní radova domu. Na jedné straně ji blaží pohled na šťastný pár, na druhé straně však cítí prázdnotu a smutek ve svém vlastním srdci.

Potud by bylo možné obě díla srovnávat, pracují s obdobným motivem. Avšak zatímco u novely *Společnice* nám zbývá jen již několik málo stránek, aby mohl být příběh doveden až k svému tragickému vyvrcholení, *Sophie Podlipská* potřebuje ještě dvacet stránek, aby svůj příběh dovedla ke konci šťastnému.

A právě v tomto zlomovém okamžiku obě autorky opět sklouzávají ke svému obvyklému postupu při vyprávění. Vyprávění *Sophie Podlipské* se ještě jednou vzepne k napětí a překvapení – to v momentu, kdy se Hynek poprvé ve svém životě setkává

⁷⁹ SVĚTLÁ, K. *Společnice*. Praha: Miniatura, 1931, s. 112-113.

s Konstancií, ale potom následují již jen stránky suchého výčtu každodenních událostí. To ubírá příběhu působivost, kterou si mohl čtenáře získat ve své úvodní části. Autorka si zvolila poměrně zajímavé téma, konečně jen úvaha nad tím, zda je člověk opravdu schopen zamilovat se do jiné osoby jen prostřednictvím jediné jeho fotografie a vyprávění o něm, si zaslouží hlubší zamyšlení. Ale proč autorka neskončila své vyprávění v momentu, kdy dojde k shledání Hynka a Konstancie a kdy si po tolika letech vyznají lásku tváří v tvář? Proč v tomto jistě vrcholném okamžiku pro celé dílo – autorka svou novelu neukončila? Proč ještě na dalších několika stránkách složitě líčí, jak mladí snoubenci museli bojovat proti nepříteli příbuzných. Proti mladší Konstanciině sestře, která se nechce vzdát své opatrovatelky a otci, kterému se nelíbí Hynkova chudoba. Ano, autorka snad chtěla těmito několika závěrečnými listy snad poněkud umenšit romantický nádech celého vyprávění, který už tak z celého díla přímo srší, a chtěla ukázat, že ne všechny romantické příběhy mívají šťastný konec. „Hodně pelyňku, hořkosti se všech stran sypaly a vlévaly sudičky milujícím do poháru jejich blaha. Nesmělo, nemohlo býti dokonalé, zářící, božské.“⁸⁰ Chtěla ukázat, že i láska zamilovaných není trvalá, že se i oni vzájemně se milující musí stále znova objevovat. Ale proč se tedy o to nepokusila s větším důrazem?

Poslední stránky opět působí jen jako rychlý výčet co nejvíce událostí, abychom se my, čtenáři, dozvěděli, jak to tedy vlastně všechno dopadlo. Když už chtěla autorka všechny tyto rodinné problémy řešit, neměla ovšem použít tak prvoplánový konec. Hynek nakonec všechny problémy vyřeší tak, že svou snoubenku unese a vezmou se beze svědků tajně. Když potom příbuzným oznamují svůj sňatek, všichni se vzájemně udobří, a tím se celý příběh končí. Takový těžko reálně uvěřitelný, idylický konec, dává konečnou tečku za již tak nepovedeným závěrem. „Tak naši dva milující. Když takto se nalézali, divili se znova té neobyčejné síle svých citů, a žasli nad tím, co je vždy zas mocně k sobě pojilo. Zdálo se jim někdy, jako by to byla bytost božská, snad Eros sám, který k nim sestupoval a zázraky činil.“⁸¹

Karolina Světlá pracuje se svým závěrem na svůj způsob také tradičně. Aninka obětovala svou lásku, své štěstí – tím by mohl být příběh ukončen, morální síla hlavní hrdinky byla doložena, příklad pro ostatní dán. Ovšem Karolina Světlá chce ono gesto oběti ještě

⁸⁰ PODLIPSKÁ, S. *Milující neznámí a jiné novelly*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, s. 79.

⁸¹ PODLIPSKÁ, S. *Milující neznámí a jiné novelly*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, s. 83.

dovršit. Scéna v ztemnělé zahradě je oním místem, kde dochází k závěrečné tragédii. „Tam Aninka zahlédne šťastné snoubence, ale zahlédne tam i zhrzeného soka Jiřího, který se chystá vystřelit na bratrance, a tím pomstít svou zklamanou lásku. Aninka se vrhá před smrtící zbraň. Svým tělem zachytí kulku určenou Edmundovi a umírá mu v náručí. Tím je její oběť dovršena. Záhyby pláště se pohybují, něco se mezi nimi zasvítí jako zbraň – můj bože, můj bože, jak je uvarovati! ... Slyší natahování kohoutku ... ještě dva kroky, a Edmund je ztracen. Nedomyslí! S rychlostí myšlenkovou se mu vrhne vstříc; on se zarazí, couvá ... ona obvinivši jej silou zoufalosti zakrývá jej svým tělem jako živou hrází ... blesk ... rána a krvácejíc klesá Aninka k nohám Edmundovým.“⁸² Edmund je dojat Aninčinou obětí a jistě nepřestane do konce života děkovat té, která mu zachránila život. Celý příběh je potom zakončen poněkud pateticky. Při sňatku obou mladých lidí jsou vlasy nevěsty ozdobeny pouze jedinou větvíčkou
břečťanu – rostoucí nad Aninčiným hrobem.

Avšak právě tato závěrečná část je opět důkazem spisovatelčiny brilantnosti ve vyvolání napětí ve čtenáři, na kterou poukazoval ve své práci již Leander Čech⁸³. Předvídal, že právě tyto momenty zajistí dílům Karoliny Světlé trvalou oblibu čtenářů. Právě v okamžiku, kdy popisuje přípravu budoucího vrahu ke svému činu, dokáže vzbudit veliké napětí. Docílila toho přesným popsáním dané situace – nejprve pohledem Aninky, pak okem nezaujatého pozorovatele.

Ačkoli jsem se snažila svým posledním srovnáním poněkud „pomoci“ Sophii Podlipské dokázat, že i ona v některých žánrech vynikala nad svou starší sestru, zjistila jsem, že tomu tak není. I v tomto díle se potvrdily některé výtky, které jsem formulovala již v předcházejících srovnáních. Naopak Karolina Světlá právě v této novele dokázala, v čem tkví síla jejích románů. Oproštěn od otázek národnostních, zbaven všech sociálních sporů, zůstal nám zde jen poutavý příběh jedné nenaplněné lásky, a právě takovými příběhy si autorka nachází své čtenáře i v dnešní době.

⁸² SVĚTLÁ, K. *Společnice*. Praha: Miniatura, 1931, s. 116-117.

⁸³ ČECH, L. *Karolina Světlá: obraz literárně-historický*. Telč: E. Šolc, 1908.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila představit osobnost spisovatelky Sophie Podlipské, charakterizovat její autorský styl a konečně porovnat její díla s díly starší sestry. Všechny tyto dílčí činnosti mě měly dovést k odpovědi na otázku, zda je dílo Sophie Podlipské přístupné a obohacující i pro dnešního, moderního, čtenáře.

Již v samotné části práce, kterou jsem věnovala výčtu zástupců jednotlivých děl Sophie Podlipské, jsem poměrně velký prostor věnovala pokusu o jejich zhodnocení z pohledu „modelového“ čtenáře. Většina těchto mých postřehů však nevyzněla pro autorku právě příznivě.

Sophie Podlipská byla autorkou velmi činnou. Snažila jsem se tedy ke svému bádání zvolit velmi rozličné romány tak, abych představila celou širokou oblast její tvorby. Přesto jsem byla nucena některé oblasti z její tvorby ponechat stranou (např. přednášková činnost, odborné příspěvky v časopisech, básně, apod.).

Ačkoli jsem vybírala z rozličných oborů její literární působnosti (psychologické romány, fantaskní novely, literatura pro mládež, apod.), nacházela jsem v nich stále stejné nedostatky. Především je to jakási šablonovitost jejích románů. Po přečtení několika málo z jejích knih máte při dalším a dalším čtení pocit, jako byste již něco podobného četli. Základní osnova příběhů zůstává, jen se dosazují jiná jména, obměněné příběhy. Tato tendence je ještě více patrná ze způsobu, kterým autorka „rozmotává“ své zápletky. Vše spěje vždy ke šťastnému řešení, každý spor nemá dlouhého trvání. K takovému závěru dovádí autorka své hrdinky leckdy těžko uvěřitelnou cestou. Její romány tak v mnoha případech působí idealizovaně, v některých momentech dokonce vyznívají až pateticky.

Problémem také zůstává narativní technika, konkrétně tempo vyprávění. Její romány po počátečním velmi slibném úvodu většinou omrzí čtenáře neměnným, stereotypním tempem. Chybí zde důraznější akce, životnější hrdinové – cokoli, co by vytrhlo plynutí příběhu z jeho statickosti. Sophie Podlipská naopak své vyprávění zpomaluje různými úvahovými pasážemi, zamyšleními, které mají leckdy až filozofický přesah, obracením pozornosti ke čtenáři – to vše přispívá k celkovému zpomalení tempa vyprávění a způsobuje tím klesající zájem čtenáře. Její romány tak působí poněkud rozvláčně.

Právě tento nedostatek vynikl ve srovnání s romány její starší sestry Karoliny Světlé. Vyhrocené, dramatické situace doprovázené běsněním přírody – to jsou scény, ve kterých příběh graduje a které jej posouvají stále ve svižném tempu vpřed. Romány Karoliny Světlé

však mají ještě něco velmi důležitého – tím něčím je silný příběh. Takový příběh, který se čtenáři zaryje hluboko do paměti. Který mu svým leckdy tragickým vyvrcholením nedá na knihu zapomenout. A právě proto, i když některé romány Karoliny Světlé byly ve své době tendenční (národnostní otázka), zůstanou svým způsobem nadčasové. A to právě díky poutavému příběhu a poselství, které každé z jejích děl přináší⁸⁴.

Nelze jistě zpochybnit spisovatelské zásluhy Sophie Podlipské. Ano, byla spisovatelkou. Byla především pozorovatelkou. Dokázala zachytit dění kolem sebe, snažila se nahlédnout do duší ve svém okolí a porozumět jim. Bohužel byla spisovatelkou jen své doby. Ale doby, ve které nebyla jen sestrou slavné Karoliny Světlé. Tehdy vystupovala jen sama za sebe. Spisovatelka a redaktorka Sophie Podlipská.

Dodatek ke svému jménu – „mladší sestra Karoliny Světlé“ - získala teprve v době několika posledních desítek let. A dostala jej proto, aby se na ni nezapomnělo, neboť její dílo hodnotu, která je potřeba k udržení v čtenářském povědomí, bohužel nemá. Ve své době ji však mělo. Romány Sophie Podlipské byly ve své době čteny. Byla jim věnována i pozornost tehdejších literárních odborných kruhů. Sophie Podlipská byla součástí české literatury.

⁸⁴ ČECH, L. *Karolína Světlá: obraz literárně-historický*. Telč: E. Šolc, 1908.

Obrazová příloha

Obr. 1: Sophie Podlipská

Prameny:

- PODLIPSKÁ, S. *O Palečkovi*. Praha: Družstevní práce, 1940, 2. vydání.
- PODLIPSKÁ, S. *Přemysl a Libuše*. Praha: A.Storch, [ca 1920].
- PODLIPSKÁ, Ž.; ilustrace František Šnajberk. *Oldřich, Božena a svatý Prokop: obrázek z našich dějin*. Praha: A. Storch, 1905.
- PODLIPSKÁ, S. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká grafická akciová společnost Unie, 1904, 2. vydání.
- PODLIPSKÁ, S. *Dva rodokmeny*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903.
- PODLIPSKÁ, S. *Láska budoucnosti a jiné práce*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903.
- PODLIPSKÁ, S. *Na domácí půdě: román*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903, 1. vydání.
- PODLIPSKÁ, S. *Paměť a smrt*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903.
- PODLIPSKÁ, S. *Přechody: román*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1903, 1. vydání.
- PODLIPSKÁ, S. *Milující neznámí a jiné novelly*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902.
- PODLIPSKÁ, S. *Peregrinus*. Praha: Česká grafická společnost Unie, 1902, 2. vydání.
- PODLIPSKÁ, S. *Nalžovský: román od Sophie Podlipské*. Praha: J.Otto, [1878?], 2. vydání.
- PODLIPSKÁ, Ž. *Anna Náprstková: životopisný nástin od Žofie Podlipské*. Praha: Nakladatelství J.Otto knihkupec, 1875.
- SVĚTLÁ, K. *Z rodinné kroniky*. Praha: Československý spisovatel, 1980, 1.vydání.
- SVĚTLÁ, K. *Povídky z minulé Prahy*. Praha: Československý spisovatel, 1975, 1. vydání.
- SVĚTLÁ, K. *Z dob národního probuzení: První Češka, Na úsvitě, Jitřenka, Poslední paní Hlohovská*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, 1. vydání.
- SVĚTLÁ, K. *Z literárního soukromí I: vzpomínky, paměti, literární dokumenty*. Praha: L.Mazáč, 1941, 1. vydání.
- SVĚTLÁ, K. *Z rodinných podání I*. Praha: L.Mazáč, 1940, 3. vydání.
- SVĚTLÁ, K. *Zvonečková královna*. Praha: L.Mazáč, 1940, 10. vydání.
- SVĚTLÁ, K. *Společnice*. Praha: Miniatura, 1931.
- SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L.Mazáč, 1931, 7. vydání.

Literatura:

BÍLÝ, F. Nové písemnictví – Výpravná próza. *Osvěta*, 1882, s. 1039-1042.

ČECH, L. *Karolina Světlá: obraz literárně-historický*. Telč: E.Šolc, [1908?].

Dějiny české literatury III.díl: literatura druhé poloviny devatenáctého století. Praha: Československá akademie věd, 1961.

Dopisy Jaroslava Vrchlického se Sofií Podlipskou z let 1875-1876: s úvodní studií F.X. Šaldy a s literárně historickými poznámkami V. Brtníka. Praha: F. Borový, 1917.

E.K. (KRÁSNOHORSKÁ). Sophie Podlipská. *Ženské listy*, 1898, s.2-6, s. 24-26.

EMMINGEROVÁ, K. Sophie Podlipská a hudba. *Ženský svět*, 1897/98, roč. 2, s. 107-108.

HEINDRICHOVÁ-HOLEČKOVÁ, J. Sophie Podlipská ve svých vzpomínkách a denících. *Ženský svět*, 1928, roč. 32, č. 12, s. 177-179, s.194-195.

JANÁČKOVÁ, J. *Stoletou alejí: o české próze minulého věku*. Praha: Československý spisovatel, 1985, 1. vydání.

KRÁSNOHORSKÁ, E. Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sophii Podlipskou. *Osvěta*, 1919, s. 22 a pokrač.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla a instituce (svazek 3). Praha: Academia, 2000, 1. vydání, ISBN 80-200-0708-3.

Literatura. *Světozor*, 1879, s. 34.

LORENCOVÁ, H.; PETRASOVÁ, T. *Salony v české kultuře 19. století*. Praha: 1999.

MATERNOVÁ, P. Osud a nadání. *Ženský svět*, 1897/98, roč. 2, s. 84.

MERHOUT, C. U Podlipských v roce 1865. *Zlatá Praha*, 1914/15, roč. 32, s. 522-524.

Ženské listy, 1898, s. 2-26.

MOKRÝ, O. Nalžovský. *Lumír*, 1879, s. 63.

NEUDORFLOVÁ-LACHMANOVÁ, M. *České ženy v 19.století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1. vydání, ISBN 902622-2-8.

Pamětní deska Sophii Podlipské. *Zlatá Praha*, 1898, roč. 15, č. 29, s. 347.

R. *Ženský svět*, roč. 2, 1897/98, s. 18-21.

SAK, R. *Salon dvou století*. Praha: 2003.

SEDMIDUBSKÝ, M., et al. (ED.). *Čtenář jako výzva: výbor z prací kostnické školy recepční estetiky*. Brno: Host, 2001, 1. vydání, ISBN 80-86055-92-2.

SCHULZ, F. Nové písemnictví – román a povídka. *Osvěta*, 1879, s.251-253.

Sophie Podlipská. *Květy*, 1898, d. 1, s. 134.

Sophie Podlipská. *Zlatá Praha*, 1897/1898, roč. 15, s. 73.

Sophie Podlipská. *Zlatá Praha*, 1897/98, roč. 15, č. 7, s. 73.

SVĚTLÁ, K. *Karolina Světlá ve stycích s Janem Nerudou: úvodem a poznámkami opatřila A. Čermáková-Sluková*. Praha: J. Otto, 1912.

ŠPIČÁK, J. *Karolina Světlá*. Praha: Melantrich, 1980, 3. doplněné vydání.

VRCHLICKÁ, E. *Sestry*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1965, 1. vydání.

VYKOUKAL, F.V. *Česká literatura. Květy*, 1882, d. 2, s. 500-501.

WIMMER, S. (ED.), et al. *Bouřky: příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy: korespondence Karoliny Světlé z roku 1862*. Příbram: Pistorius & Olšanská; Litomyšl: Paseka, 2007, 1. vydání, ISBN 978-80-87053-04-1.

Summary

This work treats the life and literature pieces of writer Sophie Podlipská. Sophie Podlipská was born in the year 1833. Since the year 1860 to her death (in the year 1897) she issued her literature pieces periodically. She was a author of social, historical, psychological, fantastical novels, expect these novels she publicated short stories with most different themes too. She was actived in the public life, she was interested in the question of women, for example she helped to found The Ladies Circle – the club for lonely women and girls.

Sophie Podlipská was the younger sister of writer Karolina Světlá. Karolina Světlá was the one of the best czech writers. The one of points this bachalor's work is prove how this fact can induce the look of today's reader to personality of Sophie Podlipská. Whether she is only remembered as a sister of more famous writer or she is received as an independent bookwomen in today's time.

The author of bachalor's work tried to sketch life's destiny of Sophie Podlipská and introduction her pieces. Special capitol is an attemp at description of relation with older sister. Author of bachalor's work derives benefit from Memories of Karolina Světlá where writer remembered together's childhood and pubescence with younger sister. The next point is the analyzing mutual correspondence between sisters, and this point proves the very deep relation between them. Finally the remembers of Eliška Krásnohorská, the friend of sisters, are taken in this part. She tries to describe some fyzical a psychical differences between both sisters.

The middle part of this work is dealed with literature pieces of Sophie Podlipská. It is part to six basic groups, they are delimited over themas os several pieces. Each of these novels is interpreted through the look of today's modern reader. The author of bachalor's work noticed the absences of these pieces – for example: schematization of some characters, slow cadence of telling, teapeating stylistic advances, anticipated ends, etc. In the end of this part is added period reflection of Sophie Podlipská's works. It is grathered from magazine's sources mostly.

In the end of this bachalor's work the author tries to confront the piece of Sophie Podlipská and novels her older sister. She used three couple novels of both sisters. In this part author observes some motually compare's moments (for example: main heros, religion, ideology of novel, etc.) and then the author understands her results. She proves that the piece of Karolina Světlá is timeless because her novels has got attractive stories and they

outlive even if the ideology will be not actual. The next point is Karolina Světlá's style of telling – she proved to wake up tension to keep over all story.

The author is afraid these moments hasn't the novels of Sophie Podlipská that why her novels stay only time's novels. Author sumes up that pieces of Sophie Podlipská can't tell anything to modern reader but in earlier time they can tell something. Sophie Podlipská was in her time read's and reputable but in this time she is gratefuled to her sister that she isn't forgeetd in literature's world.